

CIRKA

GUTTA CAVAT LAPIDEM ...
E PERKOHËSHME KULTURALE POPULLORE

Vjeti II.

Nr. 35-36

26 Dhetuer
1937

Permbajtja:

Shvillimi i kremtimeve të 25 vjetorit të pamvarsís në gjytetin t' onë	faqe 309
Monumenti i deshmorëve	» 314
25 vjetori i pamvarsís shqyptare - <i>Prof. Paul Goujon</i>	» 317
Ruba e kuqe (Fjalim) - <i>D. Ndré Zadeja</i>	» 320
Kû jeni, ju Zâna (poezî) - <i>X.</i>	» 323
Andrra - <i>P. Prendi</i>	» 324
Fleta femnore - Grueja shqyptare e ardhmenija e kombit - <i>Parva Favilla</i>	» 325
Sporti gjatë 25 vjetve të pamvarsís - <i>K.</i>	» 328
Epizod trimnije Kosovare (Folklore) - <i>Z. H.</i>	» 329
Bisedime të shkurta - Mbas kremtimit të 25 vjetorit	» 330
Shfaqje theatre në rasë të krëmtimit të 25 vjetorit	» 332
Korrespondenca	» 336
Bibliografi	» 336

imi Lek 1.50

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

GIRKA

CUTTA CAVAL LAPIDEM

E PERKORONIA MILITARE POPULARE

Permaja

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

E PERKOHËSHME KULTURALE POPULLORE

Del të paren e të tretën të diele të setcillit muej

PAJTIMET: Shqypni Perjashta

Per 1 vjetë Fr. ari 4.— 6.—

» 6 muej » 2.20 3.—

Vjeti II. Nr. 35-36

Shkoder, 26 Dhetuer 1937

Copa 1.50 Lek

Shvillimi i kremtimeve të 25 vjetorit të pamvarsis në gjytetin t' onë

Të gjith skâjet e Shqypnis e të gjitha kolonit shqyptare kanë kremtue me entuzjazem datën e 25 vjetorit të pamvarsis, e gjyteti i ynë në ket rasë nuk kâ ndëjë mrapa gjyteteve tjera por kâ dijt me i lanë nderë vedit. Stoliya e rrugavet më të para me arqe, drita flamuj, sbukurimi i faqatave të shpijave t' epshin pershtypjen e kjartë se nuk ishte nji e kremte e pervjetshme e e zakonshme, por nji nder aso të kremtेश të rralla krye sâ vjetsh qi nuk harrohen e qi mbesin në histori. Çka e kâ bâ amndej ket të kremte të marrë nji ngjyre të jashtëzakonshme, historike, âsht kenë të çilunit e festimit me Mesazhin e Naltmadhnis së Tij Zog I Mbret i Shqyptarëvet. Âsht kenë atë ditë nji të pâm i thekshem tue vrojtue popullin grumullue para aparatave, tanë heshtim per me ndi fjalën e Mbretit të vet. Mendimi se n' atë ças të gjitha vendet e Shqypnis, e, të thuesh, të gjith shqyptarët mrendë e jashtë Shqypniye ishin në të njajtin heshtim e në të njajten pri-tje ishte punë qi të bate pershtypje. Pjesen mâ të randsishme të programit të festimeve nuk e ndali kryegjyteti vetem per vedi, por mujten me e gëzue të gjith shqyptarët. El fjala e Mbretit, neper valët e mysterëshme, erdh e kjartë edhe e madhënueshme, randësiplote per gjith popullin, por në nji mëndyrë të posaçme per rinin shqyptare.

Mesazhi i Naltmadhënis së Tij ZOG I.

Jam i bindun se randësin e kësaj dite historike çdo Shqiptar i vogël e i madh e kupton.

Kam besim se vrazhdësia e kohës së kalueme prej ditës së çlirimit të Kombit e deri sot ka kontribue t' a forcojë edhe mâ tepër ndërgjegjen t' onë kombëtare. Këjo ndërgjegje

Kombëtare ka me na mbrojtun, si kurdoherë, kundrejt efektevet të paragjykimeve të ndryshme dhe kundrejt çdo faktori kundërshtues për arritjen e idealit kombëtar të shenjuem prej Historisë e të caktuem prej natyrës. S'ka dyshim se ndërgjegjja kombëtare ka me na forcue tue na bashkue rreth tri pikave themelore qi përbajnë kombësin t' onë: raca, gjuha dhe Atdheu i lirë, i pandaem dhe i pa-jetertueshëm.

Shpresoj se reformat e reja t' aplikume me kujdes qysh me fillimin e ketij viti, në fusha të ndryshme: ekonomike, financiare, administrative, shoqnore dhe ushtarake, kanë me i dhanë një hov të ri marshimit të Kombit t' onë drejt vepravet kurdoherë mâ të nalta, kështu qi Kombi Shqiptar, në një kohë të shkurtën, të mundet të arrijë shkallën e përparimit krabasht me Kombet e tjera.

Në ketë çast solemn, mendimi i im drejtohet tek ju, o të reja e të rij shqiptarë. Në ju Unë kam varë të gjith shpresat e Mija. Në asht se deri tash nuk asht pa aq tepër gjallnia dhe veprimtaria e juej në fushat e ndryshme, këjo vjen nga shkaku se per shumë arësyena nuk ka qënë e mundur me a marrë themelisht me organizimin e djelmënis; por, me organizimin e ri të projektue të rinis shqiptare, të gjithë fuqin t' Onë kemi më a kush-tue forcimit të karakterit disiplinimit të vullnetit dhe edukimit të mentalitetit të ri të djelmënis, që kështu këjo e lidhun si në një blok unitar, të jetë gati të nisot në fushën e veprimtarisë së pa-lodhëshme.

Devisa e të rijve shqiptarë duhet të jetë: «Atdheu më i të gjitha». Jam i bindun se në rast nevojë çdo i ri shqiptar do të dijë të sakrifikojë gjith çka për këtë qëllim të shenjtë.

Me këto priroje dhe me këtë shpirt vet-mo-

himi do të hapim një epokë të ré plot lavdi e përparim për Vëndin t' Onë.

Mos harroni se zbresim prej Ilirëve, prej një race kreshnike e cila ka lanë gjurma të pa-shlyeshme në histori. Ky fakt duhet të na forcojë besimin në vehten t' Onë e të na bâ-jë krenarë.

Të gjithë atdhetarëve të mëdbaj dhe dëshmorëve që kanë dhanë jetën për komb e lirí qysh prej Heroit t' Onë të shkelqyeshëm Skënderbeut e gjer tek vepra atdhetare e Ismail Qemalit, po u shfaq mirënjohtjen e Kombit.

Shqiptarë ju uroj me gjith zemër festën e 25 vjetorit të pa-mvarësis së Kombit.

Tiranë, me 25 Nandor 1937, ora 3.20

Mesazhi i Naltmadhënis së Tij ndigiu me nderim e në heshtimin mâ të plotë shkaktoi një entuzjasem të madh e shpejt mrapa ndjeku të rámit e Hymnit Mbretnuër prej bandës së Bashkís. Këndimi i myezinave nder minare të Xhamijave e tingllimi i të gjith knmonavet të gjytetit i bâjshin një jeh të permallëshem gëzimit të popullit.

Atë mbasdite Zot. Filip Fishta, profesor në Gjimnaz të Shtetit, mbajti një konferencë të bukur me shumë sukses, para një publikut të shumtë në Salen e «Kino Rozafat».

Në mramje shoqnina të ndryshme, xansa e xanse të percjellun prej trupit arsimuer e popull me shumicë, bâne një shetitje me drita në dorë të prim prej bandes së Bashkís tue këndue kangë kombtare e tue i dhanë gjytetit një levizje e një gëzim të posaçem.

Ne nesre, per posë çfaqjeve sportive, deklamime vjershash prej nxansash e nxansesh e shetitje e popullit neper rruga të gjytetit tue këndue kangë kombtare të prijm prej bandës bashkijake, pika mâ me randësi kje fjalimi i Zot. Ndoc Çobës, Kryetar i Bashkís, në sheshin, pranë lulishtës popullore, para auktoriteve civile e ushtarake, nxanësavet të gjithave shkollave shtetnore e private, të shoqninavet të ndryshme e një shumësi e madhe popullit. Fjalimin e bukur po e botojmë këtë poshtë:

Shqiptarë

Shqypja ngadhnjyese e Skanderbegut, qi sa herë rá në lufët aq herë dnel fituese, kje premte prej të Bukrit të Qijllvet qi të binte

nder kthetrat e barbarit të Azís per me vuejt nen themren e tij per gadi pësë shekuj.

Turmat pushtuese e lidhne të mjeren Shqypni nder prangat e një robënis së kobshme. Kujtoj pushtuesi se, mbas do kohet, kish per të mujtë me e shkmye në shpirtë të Popullit Shqypitar ç' do ndijsi atdhetarizmit; por fatbardhsisht u gënjye.

Shkundija e Liris e e Atdhetarizmit, qi flakrote madhshtore nder zëmbat fisnike të Parvet t' onë, nuk u fik, por madhnisht u trashigue kohë mbas kohes prej babës në djalë deri sá në kohen e fundit shperthej m' një flakë të ndritçme nder të gjitha viset r Shqypënis.

E ashper e njikohsisht e pergjakshme filloj lufta kundra pushtuesit shekulluer. Shqyptarët, ndonsé — per numer — shumë të pakët e — per mjete luftarake, — shumë mâ të ligshët, nek u frigsuene para fuqís gjaksore të pushtuesit, por trimnisht rrokne pushkët e, tu' u lidhë tok me sho-shojnë, u perbetuen se, me gjak të vetin, Atdhën do t' a lirojshin prej sgiedhjes së robënis.

E, nder sá Shqyptarët e nisne luften per Lirin e Atmes, Kançeleritë e Europës u kacafitshin shoqe me shoqe per trashigimin e kësajë tokë arbnore, të cillen faret mirë e shifshin se do t' i delte doret pushtuesit azjatic, mbasi, — me barbarizmin e vet, — e kish çue Popullin Shqypitar në kulm të idhnimit e të disprimit.

Nuk vonoj me i mrrijt në vesh Europës së gjytetnueme ushtima e pushkët qi jehote neper fushat e blerta e neper male e thepisuna të Shqypnis. Gadi si e merrte pevette Europa: kush janë ata kreshnikë qi, sikursé luaj, luftojnë atjë në breg të Adriatikut? A thue mos asht Leonida qi, me 300 spartaj, ká zadetë një pritë kundra Sersit, tu' u perbetue se, pá dekë githmarë, tken arbnore nuk do t' a lëshojë? A thue mos të jenë Titajt qi rishtas marrin luften e kan nisë kundra Jovit?

Jo, jo, Europë, — u ndi një zâ qi ushtoj prej maleve të Shqypnis, — nuk asht Leonida qi me 300 spartaj lufton kundra Sersit, por jam une, Nedë e jjo Luli, qi me Hot e Grudë jemi lidhe besa hesen ja të lirshme me e këthye Shqypni tu' ngrehë në Deçiç Flamurin Kombtar, qe të gjith së bashkut me j' a kushtue Je-

tën Atdheut, tu' e lá në gjak ket tokë arbno-re, qi të Parët t' onë na lane trashigim e se cilles në kohen mã të veshtijren kém detyrë t' i thomi: jeten qi na ké dhânë, qe po t' a këthejmë.

Mos mendo, o Europë, se jém vetun: m'ânë tjetër kém prep një Zog të Shqypes qí, krahë për krahë me Matjanët e vet, lufton trimnisht për Lirín e Atdheut, një Zog i Shqypes qi Perëndija në amshimin e vet të lumnueshem e ka shenjue për me këné një ditë Prisi i Popullit Shqyptár.

Jo, jo, o e bija madhshtore e Agjenorit, nuk janë Titajt qi luftojnë kundra Jovit; por janë Toskë e Gegë, janë Labë e Lekë qi, pá ndryshim besimesh e krabinash një lufët të pergjakshme kan ngrehë kundra pushtuesit, tu u mledhë tok për rreth një idealit shëjt, i adoptuem për program politik: Shqypnija e Shqyp-tarvet.

E, nder sá ushtote i permallshem ky zâ neper male shqyptare, gjaku derdhej rrkajë prej krahnorve të deshmorvet. Nanat metne pá djelm, motrat pá vllazën e nusët ngelne të ve-ja; por kto fëmna burrnore, në pergiasim të gravet spartane të dikuershme, nuk vonuene me i terë lott prej sýeve, persé faret mirë e kuptuene se kush jeten për Atdhë e bân fli, nuk vdes, por lén për s' rí, tuj lanë një êmen të pávdekshem nder analet e historís kombtare. Ata burra qi kan fatin e bardhë me rá deshmorë për Atme, nuk janë, jo, për futa të zeza, por janë për lavdime, ndêrime e bindje.

Pá dhimë prá Shqyptari e dhâ jeten për Atdhë deri sá në sheshin e Vlonës kreshnike me 28 Ndanduer të vjetit 1912 ky Flamur i bekuem, i mprojtun burrnisht prej krahnorve të Shqyptarvet, qi i u bâne muroje, valaviti i lirshem në të ploten madhnín e vet, tu' e laj-mue boten marë se toka arbno-re asht Shqyp-tarija e se, tu' i pásë këputë prangat e ndryshkuna të robnís, do të qindrojë deri në të so-sun të rruxullimit e liêrshme e vetë-súnduese.

Shqypnín e bâne, Shqyptarët!

E vertetë se me luftën botnore Shqypnija kjé rishtas e pushtueme prej Fuqijve të hueja, të cillat, tu' i lanë m' ânash parimet gjytëtno-re, e muerne teper neper kâmë Popullin t' onë në mëndyrë sá me mrrijt me j' a mohue ato të

drejta politike qi i kish fituemun me derdhje gjakut; por me gjithket Populli nuk ndëj pá zâ; e, ndonsé i kerenuem prej bajonetave push-tuese, lypi me kâmë ngulje qi giúha e Fla-muri kombtar t' u rispektojshin.

Në vjetin 1918 lufta botnore mori fúnd. Shqyptarët, të frymsuem prej një atdhetarizmit të admirueshum, nuk buerne kohë, por pá vo-nesë themeluene një Qeverí të perkohshme, ju-risdicjoni i së cilles permldhej mbrenda një rre-thit shum të ngushtë, mbasi një pjesë mjaft e madhe e Shqypnís vijote gjithnji me psue nen robênín e huej.

Në vjetin 1920, me inicjativën e pá-lodh-shme të Sovranit t' onë August, Shqyptarët u mlodhne për së dytit në Kuvënd. Mledheja u mbâjtë në Lushnje; Mledhje kjo qi ka për të ngelë e shkrueme me germa arit në historín kombtare, mbasi në at Mledhje u trajtue i Pari Gabinet Shqyptar mbí baza të sigurta ligjore e pá mã të voglen intervencjon të huejen.

Qyshë at ditë fatlume Shqypnija gëzon li-rín e pá-mvarsís së sajë mã të ploten, e pra-ndej, sikursé Shqyptarë qi ndêrohena me këné, kemi të drejtë të krehnohena për indipenden-cen kombtare.

Për ket arsye, para ktij nirvan lulzimesh e kângësh kombtare qi jehojnë sod neper udhat e gjytetit t' onë, sgjuhen pá u kujtue të gjitha pernjiherë në shpirtë të Popullit Shkodranë ato ndísijna qi gjithmonë e kan dá në shëj për at-dhetarizem.

O Flamur kombtar, njyret t' ueja të shkel-xyeshme gjinden te shtypuna në sheshin e Po-pullit Shqyptár, qi sod me valle të gzueshme kremton 25 vjetorin e rinjalles sate prej asajë robêní qi mjerisht të ndryll për gadi 5 shekuj pá e sgjue faret kujdesimin e Europës së gjy-tetnueme, qi e lejoj pushtuesin azjatik të ve-prote mrapshtë e mã mrapshtë kundra popujve qi ndolleshin në súndim e tij. Para tejet, o Flamur ngadhnyes meilla nëmbër bujare e Shqyptarit perulet me një bindje pernjimënd at-dhetare e gëzohet kahë të shëf të lirshem e vetë-súndues. Pa tye o Flamur krye-naltë, Populli Shqyptar nuk mund të ketë gjallnim!

Kjosh prá madhnue, o Flamur i Burravet Shqyptare, në vjedhjen t' ânde përherë madh-shtore e kreshnike; kjosh madhnue giatë kohës

në cillen, në mjes të trishtimevet e të mjerimevet, ndërin e burrnin dihte me i mbajtë gjithmonë të pá-perlyem; kjosh madhnue giatë luf-timeve me të cillat i bâne ballë anmiqve, sikursë giatë ngadhnjimit qi pat vyrtitin me t'i shkputë prangat e robënis; kjosh madhnue rreth shekujve të kohës së ardhshme; kjosh madhnue në mrâm deri në të sosun të rruxullimit.

Të brohorisim të gjithë së bashkut: Rrnoftë Flamuri Kombtar! Rrnoftë Shqypnija e Shqyptarvet! Rrnoftë Zogu i Parë, Mbreti i Shqyptarvet!

Shkoder, me 26 Ndanuer 1937.

Të shtunden me 27 pjesa mâ me randësi e programit të shvilluem kje sbulimi i një rrases kujtimore kushtue atdhetarit të famëshem Vaso Pashës Shkodranit brî derës së shpîs kû pat lé. Para se të sblohej rrasa Zot. Ndoc Çoba, Kryetar i Bashkis, mbajti fjalimin qi vijon:

Shkodranë,

Shqypnija marë kremton ditën fatlume të 25 vjetorit të pá-mvarsis së sajë; e, së bashkut me gjytete tjera shqyptare, edhe Shkodra fisnike, qi – sikursë perherë, nuk ká ngelë kurr mbrapa në rasë të ç'do manifestimit kombtar, – dishëron t' a kremtojë ket ditë madhshtore e historike në mëndyren mâ të shkelxyeshme.

Në rasën e kremtimit të njizet e pësë vjetorit; Populli i Shkodres, i paraprijmëm prej një vullndetit burrnuer e i frymsuem prej një atdhetarizmit të vertetë, desht t' a perkujtojë emnin e bashkë-gjytetasit të vet Vaso Pashë Shkodranit, – i cilli mund të dishmojnë se kje një nder mâ të parët Shkodranë qi u kujdesue me një xellë të admirueshem per lavrimin e giûhës kombtare e per perhapjen e idhës shqyp-tare, – tu' j'a kushtuemun ket lapide modeste në shëj ndërimit e evarijet.

E kush kje Vaso Pasha? Kje njaj Atdhetar qi Atmen e desht me një dashtuní të njimëndshme. Ky Atdhetar i flakët e ky Shkrimtar i vlerët, të cillin sod Shkodranët e perkujtojnë me një bindje të lavdueshme, e pá faret mirë se toka arbnore nuk mund të lirohej prej prângave të robënis deri sá të mbretnote në mjes të Popullit të sajë ajo injorancë qi pat fuqin dam-prûese t' a verbojë shpirtnisht e të

j' a dyndin at karakter burrnuer qi perbâte cilltësin e tij mâ të bukren e mâ të pelqeshmen. Per ket arsye Atdhetari i ynë i pá-dekshem u orvat, me shkrimet e veta, me j' a trandë vllazneve të vet shkodranë ndergjegjen kombtare, me qellim qi me j' a rinjallë në zëmber ato ndisí atdhetare qi dikuer flakroshin të ndritçme e madhshtore në shpirtin e tyne.

Sulltani i Stamollit, tu' e njoftë e tu' e çmue shkathtsin e tij intelektuale e njiherit vleftësin e tij administratore, u kujdesue qyshë me kohë me e terhjekë prej vedit, tu' i ngarkuemun rânga zyrtare shumë të nalta e shumë delikate. E perse të Parët t' onë mrríjtne me e pá Bashkë-gjytetsin e vet, Vaso Pashën, të naltësuem nder shkallët mâ të rândsishme të burokracis shtetnore të ish Perandoris otomane, nuk muejtne kurrresi të dyshojshin se i madhi Atdhetar e kish qitë në harresë dashtunin qi, qyshë në fminí, ushqete per Atmen e vet, mbasi dihej faret mirë se Lirija e Atdheut kje gjithmonë andrra mâ e kandshmja e mâ e ngulta e tija.

Po, i sherbej besnikisht pushtuesit të Atdheut; por i sherbej perse në at kohë nuk e shifte të realixueshme andrren e vet kombtare; at ânderr qi kje inspiracioni e vepravet të veta letrare.

Na sod prá emnin e Vaso Pashë Shkodranit do t' a ndërojmë, mbasi na perkujton një bashkë-gjytetas qi u dá në shëj per një atdhetarizem shemblluer e sidomos per një aftësi intelektuale. Po, Vaso Pashë Shkodrani kje, jo vetun një atdhetar i flakët, por kje edhe shkrimtar i vlerët. Nder ato kohë të errta, kuer Shqypitari nuk u perkujdeste per giûhen amtare, Vaso Pashë Shkodrani, nder sá shkroj vepra të çmueshme nder giûtë të hueja, shkroj vepra edhe në giûhen shqype, ndonse kjo nuk kish marrë at formë letrare qi, në lavrimin e censhem të shkrimtarvet të soçem, e ká marrë nder ditët t' ona. E kush asht aj Shqyptar qi nuk nën një pikëllim në zëmber kuer e kndon at poezi me të cillen Poeti, i mjeruem prej robënis së Atdheut e kjate Shqypnin me fjalë kaq të bukra e kaq të permallshme sá me pasë fuqin e natyrshme me sgjue në shpirtë edhe të Shqyptarit të praksuem ndijsijna atdhë-dash-tunijet? Aksenti, sentimenti e trajta e shpre-

hjes qi flakrojnë në at poezi na shtyejn pá u kujtue me derdhë lott permallimit. Ah ç' sentiment i madhnueshem ndritë nder ato fjalë me të cillat Poeti na perkujton se një ditë Shqypnija kje zojë në vedi e se mbrapa, - sikurse një lis, - u permys per dhé! Kto janë kujtime qi sod do të na zembrojnë me e dashtë Atdhén mâ fort se kurr e me i sherbye me një besnikí të vertetë per në daçim me e pá perditë e mâ të fortë, mâ të lumnueshme e mâ të nderueme.

Po pves per së rí: kush kje Vaso Pashë Shkodrani? Kje aj Poet qi kudoj gëzimet, njerimet e sùpresat shqyptare; kje aj Shkrimtár qi, me botimet e veta, na lah në trashigim monumenta letrare të çmueshem; kje aj Idealist qi, giatë jetës së vet, ndjeku ândrrën e Liris politike sá me mrríjt me vrapue në Venedik per me mârrë pjesë nder luftimet e ngrehuna kûndra pushtuesit të asajë krahinë; kje në mrâm aj Sûndimtár, qi i derguem prej Qeverís otomane në Libano, dijtí me e qeverisë popullin me urtí, drejtesí e energjí.

Shkodranë, nder sá i urojmë pushimin e pá-sosun në lumín e amshueshme, të krehnohemi per ket Bashkë-gjytetas qi na ndëroj, per sá kje gjallë, para Vllasneve t' onë Shqyptarë, tuj lanë një êmen të pá-harrueshem në historín kombtare.

Shkoder, me 27 Nanduer 1937.

Diten e 28 Nanduer, dita e Flamurit, një levizje e madhe neper gjytet, me lutje fetare nder kishua e xhamí, me vizita në Prefekturë e në Bashkí, me ceremoni per të vûemit e gurit të parë të monumentit të dëshmorëve (per të cillen po flasim në një anë tjeter të këtij numri) levizje e gëzim qi mrríjten në kulm me të ngrehunit para pallatit të Prefekturës prej dy djelmoçave në njat orë kúr 25 vjet mâ parë kje ngrehë per të paren herë mbas sá shekujsh prej Ismail Qemalit në Vlonë. Kje një ças i permallëshem, pernjimend emocjonant. Zot. Javer Hurshiti, Prefekt i Shkodres mbajti n' atë ças fjalimin qi vijon:

Zonja dhe Zotrinj

Motra dhe vëllëzer Shqiptar

Këtë minutë u mbushën njezet e pesë vjet që gezojmë Shqipërinë e lirë. Plot njezet e

pesë vjet më parë, një ditë si sot, ora 3,20 minuta, valoj për herë të parë flamuri i rilindjes në Vlorën kreshnike. Për kujtimin e asaj ditë dhe asaj ore e ngrehim tash flamurin, kurse kemi sot kater dit q' e festojmë lirinë.

Nuk do të ju bëj fjalë mbi historinë e ditës, se këtë s' ka Shqiptarë të mos t' a dijë. Vetëm do të mundohem të bëhem interpretues i ndjenjave që ndjen në shpirt të tij ç' do shqiptarë sot në këtë ditë, tash në këtë moment.

Nuk është gjë e lehtë kjo që dua të bëj, se fjalët nuk janë aspak të mjeftueshme të shprehin ndjenjat e shpirtit. Oratori m' i mirë, në këto raste, është zëri që dëgjon të buçiti prej shpirtit dhe historia më e mbaruar është ajo që është e shkruar me gjak mbi varin e dëshmorit.

Ç' zë dëgjomë të buçiti prej shpirtit t'onë? Vetëm dy fjalë: roftë liria. Por kur themi roftë liria njëkohësisht themi roftë Atdheu, roftë Flamuri, roftë Mbreti, roftë Shqipëria, rofshin Shqipëtarët dhe shum gjëra të tjera të cillat nuk munt t' i ket një komb rop i një kombi tjeter.

Liria, vëllëzër të dashur, është gjallëria e një kombi që nuk i a dhuron kurrkush po nuk e fitoj vetë; liria është një shpirt që do më shum mundime t' a mbaç, se sa t' a fitosh. Me fjalë të tjera, liria është një pemë hyjnore që nuk mbin, nuk lëshon rënjë, nuk jeton po nuk vaditet me gjak dëshmori. Kjo është liria dhe për këtë thërret shpirti jonë sot: roftë. Flamuri është simboli i lirisë, gjëja më e shenjtë që ka një komb. Përpara atij perunjen, dhe atë e nderojnë të mëdhenj e të vegjel qyshë prej Mbretit deri tek foshmja i kllasit të parë të fillores.

Me këtë rast, dhe ca më shumë për të nderuar kujtimin e vjershtorit, dhe veteranit Shkodran të ndyent Sokoll, do të ju këndoij një pjesë të tij të pa botuar. Me pak fjalë na kallxon ç' është flamuri:

Sot ç' do nesh në ty betohet

E t' jep besën e Shqiptarit

Mirat besë, që kurr nuk ndrron

Se do të rritet, do të forcohet

Pa lënë turmë të kundershhtarit

Që me të fyemun të guxon

Ty ç' do nesh të ka bes e fe

Vdes per ty sikur me le

Ti na strukë edhe bashkon

Ti në luftë me vdekë na çon.

ja ky është flamuri. Bërtitni të gjith me një zë: roftë flamuri.

Fjala liri për një herësh na kujtoj flamurin. Por fjala Flamur ç' na kujton? Kësaj pyetje mund t' i pergjigjet edhe një foshnje. Me të thenë flamur per një heresh na kujtohet Ismail Qemal Vlora. Esht nevojë t' a them se kush ka qënë Ismail Qemal Vlora dhe ç' ka bënë? As pak. Ka Shqiptar të mos t' a dijë dhe të mos t' a adhurojë profitin e lirisë? Unë për sa i përket këtij plakut të lirisë s' onë do të ju kallzoj vetëm një gjë që nuk besoj t' a dini.

Vitin 1932, kremtuam të njizettin përvjetor të vetqeverimit ishte vendosur që eshtrat e bekura të Ismail Qemalit të ngriheshin për vendit ku ishin varosur në Kaninë dhe të vendoseshin në Vlorë në vendin që N. M. e Tij Mbreti i kishte pregatitur me spenzimet e veta. Kishin ardhur delegat nga shumë vise të Shqipërisë dhe une ishe nje nga deputetët që n' at Ceremoni perfaqësonin Parlamentin. Kur çelem në Kanin varrin e shejtë të Ismail Qemalit në vend që të gjenim një grusht eshtra ashtu siç pandehnim, e gjemë të terë trupin e tij të pa prishur. Të gjith u gjunjëzuam dhe shumë prej nesh i puthëm këmbën. Shqiptarët s' kanë se si e puthin prapë at këmbë por do të puthin balten e tij, ajo Baltë, nga pikpamja kombëtare, nuk është vallë aq e shenjtë sa ç' është balta e Mekës dhe e Jerusalemit nga pikpamja fetare?

Njezet e pesë vjetë liri. Ç' kemi bënë brënda këtyre 25 vjete? që t' a çmojmë se ç' kemi bërë duhet të caktojmë se ç' vleftë kanë të 25 vjetët në jetën e një kombi. Njezet e pesë vjet në jetën e një kombi, në krahasim me jetën e njeriut, nuk kanë as vleftën e një ore. Jemi një kombë, pra, shumë i vjeter, kombi më i vjeter i Ballkanit, por si shtet, mund të themi se jemi një foshnje po sa kemi lënë. Po të marrim parasysh këtë fakt mund të themi plot gojën dhe me mburrje se kemi bërë me shumë se sa kanë bërë kombet e tjera mbrenda një kohe kaq të vogël. Por mbrekullia më ma-

dhe që kemi bërë është ajo që kemi siguruar për jetë lirinë t' onë dhe independencën e atdheut t' onë.

Por pse liria dhe independenca e atdheut kanë qënë në rrezik. Po! Zotrinj shumë herë bile. Të pesëmbëdhjet vjetet e para të independencës s' onë kemi bërë aq gabime dhe fajet sa që Shqipërië pa ditur dhe pa dashur e kemi shpurre në buzë të varrit me duart t' ona. Do t' a kishim varrosur sikur të mos kish dalë një tjtatër fatos që t' a kapte Flamurin e ngrehur prej Ismail Qemalit. Kush është ky? Shpëtimtari i Kombit, Zogu I Mbreti i Shqiptarve. Sikur të mos mbrinte ky në Lushnjë vitin 926, sikur të mos kishte hapur ky krahunorin e tij plumbave të trathtorve, sikur të mos të këtihesh ky vitin 924, në Tiranë, drita e ndezur prej dorës së Ismail Qemdlit do të ishte shuar me lehtësi. Edhe këtë s' ka shqiptarë të mos t' a dijë. Historia do t' u a kallëzojë brezave t' ardhme. Kur ata do të këndojnë në histori këtë periudhë do të ndjejnë per Mbretin Zog I at adhurim që në të sotmit ndjejmë për Sкенderbenë.

Për t' i dhënë fund fjalës them: Pleq e të rinj, burra dhe gra kush është Shqiptar tre emëra duhet t' i maj në thellësin e shpirtit: Atdhë Flamur-Mbret. Këta janë simbolet e lirisë, këta janë tri shtyllat e fesë kombëtare. Per këta betohet Shqiptari, per këta ngrihet dhe deshmori nga vari.

Monumenti i deshmorëve

Kujtimi i deshmorëve, me gjith nderimet e përvjetshme që u epet, nga kapak kapak tue u zbë e koha me fuqitë të vet të madhe dikur e shlyen të thuesh eret. Aht historia që e ruen nder flett e veta, por edhe kësaj duhet me i dhanë forcë me diçka të përvjetshme e të dukëshme, për me pritë që kujtimin e perkujtimi me kohë mos të bëshet si i mjegullt.

Gjithkund, ku është kenë është pak gjytetnim i kanë perjetsur e perjetsojnë njerzt e mblaj e deshmorët e vet me rrasa mermeri e me monumenta gëdhundersh. Janë këta dokumenta të ndiesmëve të mëdhaja të një kombi, janë shënjtë për mât të parat të gjytetnimit. E shumë herë shkolla e gjytetnimit të një kombi

matet me monumenta qi ai kombë na ká lanë.

Shkodra ká pasë një mungesë, qi nuk po ngurrojmë me e cilltue të madhe. Një mungesë evarije ndaj deshmoret e vet, një mungesë ndiesije në të çmuem fljimi, një mungesë dashtnije për ato qi aq fort na kanë dashtë tue dashtë vendin e vet. Një gjytet pá monumenta áshjt një gjytet pá histori. Pse Shkodra me mbetë pá asnjí shëj histori, kurse Shkodra historín e vet e ká të madhe?

Të frymsuem prej këtyne mendimeve e të prekun prej kësajë mungese kaq të madhe nder ndiesina të tyne má të kthellta, tue kënë të sigurtë edhe se interpretojnë ndiesinat e gjith Shkodres, Shoqnija «Bogdani» e Shoqnija «Antonjane» kanë marrë inicijativën për të ngrehun të një pomendores të deshmoreve të kombit, e menjherë u kanë pergjegjë e u janë bashkue shoqnina tjera e zotní shkodranë. Për ket qellim áshjt ngrehë një komitet i perbám prej këtyne zotnive:

Karlo Pistulli e Kolë Guga, për shoqin «Bogdani»; P. Lek Luli, Karlo Harapi, Gjoka, për shoqin «Antonjane»; Cin Serreqi e Faik Ulqinaku, për shoqin «Vllaznija» Zef Prendushi, Ndoc Radoja, për shoqin «Rozafat»; Zef Muzhani, Ymer Ruzhdija, prej popullit.

Kjo inicijativë ká gjetë pelqimin má entuzjast prej ánes të gjith popullit Shkodranë, e me një herë lista e nenshkrimit të ndimave për ket qellim erdh tuj u mbushë me shpejtí e vjen gjithnji tuj u shtue.

Në fillim ishte projektue një pomëndore modeste vetem sá për shëj, qi do t' u zblote ditën 28 Nanduer, por tuj pá komiteti pelqimin e dishirin e gjithmarshem të popullit, dau me e zevëndsue projektin e parë me një má të dëjë e të pershtatun e për t' u ngrehë në vëndin má qendruer të qytetit, mbrënda Lulishtes Popullore, në skáj të sheshit të Rugës Washington, i cilli mbas këndeje ká me mujtë m' u thirrë «Sheshi i deshmoreve», e mbasi koha ishte e ngushtë, u dá qi ditën 28 Nanduer t' u shtite vetem guri i themelit të monumentit, tuj u lanë zblimi i tij për ditën 19 Marc 1938, pervjetorin e të ngrehunit të flamurit kombëtar në kalá të Shkodres.

Ceremonija e të vuemit të gurit të parë u bá prej Kryetarit të Bashkis Z. Ndoc Çobës

e duel s' ká má e thekshme e kuptimplote.

Në vëndin e caktuem para se të kryhet ceremonija, veterani i njoftun Zot. Ymer Ruzhdija, Zot. Nush Topalli e Zot. P. Lek Luli mbajten fjalime, prej të cillave dy má të parat, tekstin e të cillave mujtme m' e pasë, këtë má poshtë me gzim po i botojmë.

Fjalimi i Z. Ymer Ruzhdís

Zoja, Zojusha e Ju Zotní t' ndershem!

Sot Shqipnija mbushë 25 vjet qi kputi vargojt e robnisë shekullore dhe fitoj independencën e saj tuj i tregue marë botes se dhe Shqiptari ka të drejtë me rrnuë i lirë si të gjith kombet tjerë.

Zotní! Shoqinat e ndryshme të Qytetit bashkë me disa t' perjashtem kan caktue një komitet qi me ndihmat e popullit të Shkodres me i ba një monument dishmorve t' Kombit qi nuk kursyene jeten e tyne për ket ditë qi na sot po kremtojmë e si shenj admirimit për ket ditë, áshjt vendosun qi Kryetari i Bashkisë Z. Ndoc Çoba të vënë gurin e parë të kti monumentit të cilen veper populli bujar i Shkodres e çmon dhe s' ka me u kursye nder ndihmat.

O ju shpirtat e dishmorve të pá harrueshem eni e mlidhniu tok për anë nesh se ktu t' mbledhun rienija po ju pret dhe ju fton qi t' brohoritni bashkë me në rrnoft Shqypnija e rrnoftë Zog I Mbret i Shqyphtarve.

Fjalimi i Z. Nush Topallit

Shqiptarë,

Në kater anët e atdheut shperthen sod një poterë gëzimi, ushton lusia, gjmon mali prej brohorivet të parreshtuna të një mij zëmrash pse populli shqiptar kremton sod 25 vjetorin e ditës qi thej e kshoj për tokë verigat e një robnije të tëmershme pesqin vjeçare.

Populli shqiptar një zani e një goje i lajmon botes se në ditën e sodit plotson një të katërt shekulli jete të pamëvarëshme.

Sod mbnorí kryenaltë ká ngrehë ballin tij e káin e çon të fortë kahë qiella në harë. Një më t' a quej vehten shqiptar.

Këjo áshjt kánga qi del sod prej zëmrvet t' ona. Këjo áshjt vallja qi në ket ditë të gë-

zueshme, kujtimplote, shtiellet në çdo skaj të Shqipnis.

Por kremtimi i 25 vjetorit qi me kaq madhni po festohet kudo në Shqipni, i nep rás gjytetit të Shkodres me permbushë edhe një detyrë t' ambel evarije kundrejtë arradhes të panumrueshme të Deshmorvet qi me gjakun e shtrëjtë të Tyne vulosen aktin e shpalljes së pamëvarsis shqiptare.

Në shëj mirënjohtjeje të perherëshme, gjyteti i Shkodres po nalton në ket log një permëndore kujtimit të gjith njatyne fatosavet, pá dallim krahine, pá ndryshim besimi, të njoftun é të panjoftun, të nderuem e të harruem qi, në mal e në fushë e në shpat e në vërrí rá flije per çelirimin e atdheut.

Në ket lëter të kombësis do të nderohen të gjith kreshnikët e shuguruem në gjakun e Skanderbeut të rreshtuem në njatë liber të pergjakun qi, ditën 28 Nandur 1912 i mbylli fletët e veta n' at ças kuer, në Vlonen atdhetare, n' at djep të liris, Ismajl Qemal Vlora e Luigj Gurakuqi, me një çetë atdhetarësh të paharrueshem, i shpallen botës pamëvarsín shqiptare, tuj naltue n' ajri flamurin e Gjergj Kastriotit me shqipen dykrenare.

Këjo permëndore, qi Shkodra po shtje themelet sod, do t' i dishmojë botës marë se pamëvarsija shqiptare kje shugurue vetem me therorit e patregueshme të herojvet të panjehun qi, and kand Shqipnis, me gjak të kulluet shqiptari zëbrûen búcat é tokës arbnore per mëvehtesín t' onë.

Këjo permênore do t'i flasi popullit shqiptár të çdo kohe e të çdo stinde mbi trimnit titanike te deshmorëvet të kombit, mbi vuejtjet e sakrificat e Tyne per me ngrehë, mâ në fund, mbi Kocijt e Tyne ket binâ të madhnueshme, Shqipnin e lirë.

Kta fatosa nuk andrruen nderime. Nuk lakmuene pasuní. Deshten vetem hekurat e robnis me i thye. Vetem liri kerkuen per popullin shqiptár.

Këjo permëndore, kushtue Atyne qi me gjak zëmre shkruen fletët e arta, fletët e liris së Historís s' onë do të jët ndera, do të jët shtylla e atdhetarvet të vertetë, e njatyne qi veprat e jeten duen me ja true vetem konsolidimit t' atdheut të libruem.

Por këjo permëndore do të jët edhe mëndera, e njiberit si prehen i hapun nane, per njata shqiptarë fatzez qi në një Shqipni të lirë nuk besuene, apor e njatyne qi, në Shqipnin e librueme, trathtojnë idealet e detyrët qi një ndergjegje kombëtare i imponon çdo shqiptari.

Ky shkam mermeri, kushtue ushtarëvet të liris, do të jët baluardi qi Shkodra me krahina të veta e marë Shqipnija i vën para anmiqvet të Kombit qi, ner lamije të luftës kan pá, apor kan ndigjue se si desín zogjt e shqypes të Kastriotit per truell të tyne, per pámvársín e tyne, per tanësin e tokës arbnore.

Per rreth këtij tempulli të liris, prá, le të mëlidhet tok kuerdoherë djelmëni shqiptare. Per rreth flamurit qi deshmorët e Kombit nëxoren prej errësinës pësqindvjeçare, e, qi, shqypja e këtij monumeet do të shterngojë ner këthetra, të betohet me e ruejtë të shtrëjtë lirin e dikueme me gjith ket gjak shqiptari.

Këta fatosa, djelmëni kombëtare, do të jën udhheqësat t' U. Këtu pasqyroju e merr hov e guxim per në kjoftë se ner dej të rrjedh gjaku i liris qi duel prej zemres së Kastriotit. Nen ket hije mlidhu, pse këtu s' gjën veç vëllazni, veç besë e burri. Vëprimet t' Ueja krahazoj me të hjekunat e këtyne të mdhajvet qi Shkodra sod po nderon.

E ké me ngallnje.

Oh, po se e pështetun në një djelmni e në shqiptarë të tillë, shqipnija do të rrënojë e lirë, do të rrënojë e panëdame, do të rrënojë e pamëvarshme sa t' nder stindët e motit.

Ky është monumeti i gjallë qi populli shqiptár do të ngrëft në ndërm të Deshmorvet të Kombit.

BIBLIOTEKA PUBLIKE
MARIN BARLETI
SHKODER (2018)

Nanduer 1912 - Nanduer 1937

25 vjetori i pámvarsís shqyptare

prej Paul Goujon, profesor në Licén Kombtár të Shkodres

(botue në fletoren «La Nation Belge»)

“Skanderbegu, mujsi i popullit Shit,,
(P. de Ronsard)

Shum larg . . . pertej Alpeve . . .

Në gadishullin e haptë të Balkanit.

Prej bregut të detit Adriatik deri te bjeshkët e thepisuna të Shalës a të Korabit e deri te valët e kthiellta të liqënit t' Ohrit, të gjithë një popull është në gëzim. Shqypnija e Skanderbegut – Shqypnija e Mbretit të ri e simpatik Zog Irë krëmtton sod 25-vjetorin e pavarësis së vet.

Nji fatos jetote dikúr. Nji fatos legjendár: Skanderbegu — êmen qi ende sot është simboli i qindresës të shqyptarëvet.

N gjith jeten e vet kje, me të vërtetë, një kundërshtar i tmershem per Sulltanin e Stambollës të cillin instinkti vetë e shtyete pá prâ kah pushtime të reja.

Prej majeve të Krues — gjytet i vogel i kohes së mjesme — njaj, të cilit mâ vonë do t' i epej titulli i lakmueshem «Mprojsi i Fés» — vrojtote pá pushue fushen, i gatëshem me rá si rrëfë mbi anmikun pushtues e me e shqymë; kështu me fljime mâ të mëdhajat mbajti pavarësin e atdheut të vet të vogel e pshtoi pernjihërë Europen e krishtenë tue u pré Tyrqve-rrugen e Prëndimit.

Poeti i ynë me ndiesime mâ t' ambla — kangtari i Hélène-s de Surgère et Marie-s, lule angjovine pesmdhet vjeçe, i kushton një tigllim në lavd e në lumë t' atij qi kje «luani i Shqypnis»:

O ndera e shekullit t' and, o Shqyptar fatmadh

Qi me dorë t' ande ké thye Tyrqit njizet e dy herë!

Mnera e fushatës së tyne e friga ledheve të tyne!»

“Po ruejti gjuhen e vet, ai ruen çilsin me të cilin ká me u shlrue prej prangave,,

F. Mistral

Deka e Skanderbegut; qi ndodhi në Lesh, kje kumbim i permortshem per ket popull të vogel. Njisija shqyptare kje thye per një kohë të gjatë e këta luftarë trima qi «tue i pá, jo njerz dukeshin, por luáj të terbuem», si boren prjisin qi i kish çue gjithmonë kah ngadhnjimi, ju desht kahpak kahpak me i u shtrud fukis, perherë mâ të madhe, të Turkís.

E Turqit në pak vjet u bân të zott e Shqypnis.

Turistat, per gjith vjetë mâ të shumtë, qi vinë me pá në stinë të butë Illyrien e moçme, marrin një pershtypje të kthelltë kah ndeshin të thuesh per gjith vend, rreth shpijave a në mjedis fushave, në «tyrbe» — vorre njerzish shejten, të rrethuem me hekra, ase shtylla vorresh qi mbarojnë në maje në një çaturë.

Shenjon deken! Dekën në mjes të jetës! E me të vërtetë se këjo është shemblesia e drejtë per me diftue se çka është kenë pushtimi turk në Shqypni gjatë mâ se kater shekujsh.

Jo vetem ndalim i plot i çdo perparimit por mâ teper të smrapur . . .

Provinca e re e Perandoris osmane, e lulzueshme në këna të lashta në një mëndyrë të posaçme, e qi nde qendra mâ në shëj të gjytetnimit u shndëruë në një kohë e u bân shkretë. Tufshat kiene prishë. Malet kiene shpyllzue.

Gjithkësi nder qatëra të popullzue kje- ne impozue nëpuna të cilët natyrisht nuk dijsin a gjuhen e vendit as zakonet.

Populli, salvue e marrë neper kambë, kje shterngue më dalë nder ato male të thepisuna,

kû mujt me organizue një qindresë të njimëntë.

Të gjithë ata që paten mbetë nëder gjytetë e që mund të kishin ndo 'i influencë intelektuale, këne xanë. Disa prej tyre këne mbytë pa mshirë në mjes shesheve të gjytetëve, asë lanë m' u kalbë nëder burgje të mnërshme. Disa tjerë, m'a me fat, mund t' i pshtuene dekës tue kalue kufinin, e tue u shtrëue kështu një merrgimit të vshtirshëm, me plot vëejtje e mungesë.

Por mund të ndalohen, largohen, mjanohen a salvohen njerzit. Munden edhe me u masakruë. Por nuk mund të shqimet ideja e tyre. Ideali — si dashtëni për Atdhë — është këtu i padekëshëm. Shqiptari si të gjithë njerzit tjerë — e ndoshta m'a teper — prej se teper k'a vëejtë — e k'a ndërgjegjen e komsis të vet. Atdheu nuk është për të një fjalë kote, pa veshtrim, e ai din çka m'a vonë pat thanë. Alfons Daudet: «K'ur një popull bjën në robni, po rëejti mirë gjuhen k'a në dorë çilcin e burgut të vet».

Kështuqi, me gjithë ndalimin formal të perdorohet gjuha shqype, të mujtunit e Portës të Lartë, rëejten me kujdes të madh të vetmen pasuni që u kish mbetë e që dojshin me ju a grabitë: gjuhen e të parëve të vet!

«Atëherë k'ur dita mbaron . . . »

k'ur nata e kadalëshme e e qetë avitej «tue mbajtë nëder duer të veta çilcin e parrizit të mystershem t' andrravet», katundarët këthejshin nëder shpija të veta.

Të mbledhun për rreth votres, k'u trupat e mëdhaj digjeshin kadalas, u kalxojshin të rijve — me z'a t' ultë — ndonjë prej atyne ndodhjeve e legjendeve të çuditëshme me të cillat është fort e pasun Folklorja e tyre. Ata këndojshe edhe — por jo me z'a të naltë — në gjuhen e vet komtare — kangë lirike e m'a fort epike me të cillat tregoheshin me nota monotone — monotone e tejet të thekshme — vëejtjet e gjithë rracës shqiptare e trimnit e lumnueshme të fatosavet të dikurshëm!

Kampionat e Nacionalizmit shqiptar

E qindavjetsh kaluene . . .

Mrenda në vend, kryengritjet ndiqshin kryengritjet . . .

Jashtë, protestat e kërkesat e atdhetarëve të merrguem paraqiteshin nëder kuvende t' Europës . . .

Një shumsi e madhe letrarësh kish kushtue jetën e vet për me naltue atdhedashtënin shqiptare e për me b'a që të njëfen të drejtat e bashkëatdhetarëve të tyre të p'a fat.

Kishte me u dashtë të permenden të gjithë emnat e atyne që janë këne kampionat e «Nacionalizmit Shqiptar». Por koha — e sidomos vendi — na mungojnë. Të na epet leja në mos tjetër, me i dhanë një lavd me plot nëderim dy njerzve.

Dy njerzve, veprimi i të cillve i p'alodhëshëm — politik e letrar — k'a gatue fitoren e mramë që na sod kremtojmë: De Rada e Naim Frasheri.

Të dyve Atdheu do t' u jenë mirënjofhtës! Njëni n' Itali e tjetri në Stambollë, janë këne me të vertetë apostaj në mjes te kolonis së vet.

«Shqypnija»? «Po si s' ka Shqypni! — u thote me zemrim De Rada atyne që dëshin me e mohue — k'a me gjithë se Turkija don me e shdukë e sod, e shtypun, por jo e shtrëue, pret që të bjët e sajë të këthejnë të lum në vendin k'u kanë lë».

Botimet e tyre të ndryshme, që i drejtohen m'a fort popullit, nuk janë veç një llojë hymnit Besimi të madhënueshëm për rinjallje politike, fetare e morale t' atdheut të tyre. Gjithkrah me shijen e mnërës gjindet i njëjti mendim, përherë njëj leit-motiv, — kangë e permallëshme nostalgjije, si mund të ndihet shumë herë në dimen nëder skaje të kolonive tona të largta romancë edhe të merrguem.

«Na Shqiptarët, na nuk përbaime tjetër veç një familje të vetme. Na kemi vetem një gjuhë. Vetem një shpresë. Eja e jonë është Zoti. Ligja e jonë është Vllaznia. Na nuk jemi as Turq as Bulgarë, as Grek. Na jemi vetem shqiptarë p'a dallim besimi. Na nuk kemi veç një Atdhë: Shqypni!»

De Rada e Naim Frasheri janë — e do të mosin — shembuj njëja, ideali për ket rinj plot shpresë që arrimohet sod në Lycé frëez të Korçës e nëder ato shtetnorë të Shkodrës e të Tiranës nëder drejtimin e kujdesshem e larg p'a të Profesoreve shumë prej të cillve kanë

krye msimet e veta universitare nder Shkolla t' ona të nalta të Francës.

Persrî flamuri i Skanderbegut . . . Nanduer 1912

Nji plak, deputet shqyptâr në Parlamentin otoman, anëtar i Partís «Liberale» qi permblidhte të gjith deputetnit komsije jo turke, dau tek e mramja me çue në vend nji dishîr qi kish pasë tash sá kohë në zëmer e në mende të vet. Pse ishte i merzitun. Merzitun prej premtimeve të rrëjshme të Turkís. Kështû qi, në nji mramje, kûr nji erë e ftoftë nandori fryte në Saraj të Gallatës, nji aní italjane u shkep prej bregut e çate ujt e Bosforit: mrendë ishte Ismail Qemal bej Vlora.

Si u ndalue pak dit në Rumani e në Vjen, vijoi udhen e neper Trieshte mrrîjti e zdrypi në Durrës. Prej këndeje me shum vshtirësi mujt me kapë Vlonen, gjyteti kû kish lé.

Baraktarët, krént e parijs, në mjes të cilëve gjindej edhe D. Nikoll Kaçorri e Luigj Gurakuqi, qi thirrej «krahî i djabatë i plakut, të lajmuem per mrrîjtje t' Ismail Beut e per qellime të tija, i pergjegjen të gjitht thirrjes së tij. U mbloodhen rreth tij e formuene nji kongres me të shpejtë, qi proklamoi pámvársin e Shqypnís. Me 28 Nanduer 1912, per të paren herë mbas dëkës se Skanderbeut, flamuri i kuq, me shqype të zezë dykrenshe, valoi madhshtuer e i lirshem në hapsí. Atë ditë pesë shekuj robnije moren fund e pamvársija e proklamue me shkakttoi nji entuzjazem të pá-pershkrueshem.

Turkija e kishte pá ká herë giasen e keqe e nuk bani veç nji kundershjim të pá-randësi.

I émnuem Kryetar i Qeverís së perkohëshme me të shpejtë Ismail Qemali u bâni me dijt Fuqive të Mëdhá ndodhjen e ré, lutej në mëndyrë të posaçme Qeverís së Republikës franceze «me pasë mirësin me njoftë ket ndrrim politik të Kombit Shqyptâr me shpresë se bota e gjytetnueme ká me i pritë minë shqyptarët tue i mprojtë kundra të gjith cenimeve të kë-nësis së tyne komtare e kundra çdo coptimit të tokës se tyne».

Konferenca e Ambashatorëvet ishte mbledhë në London.

6 Fuqí të Mëdhá të perfaqsueme në pallat të «Saint-James» njoften zyrtarisht autonomin

e Shqypnís e deklaruen mbas asajë ditë të shkputun çdo lidhje sovraniteti me Turkin.

Por krisi lufta . . .

Mjerisht, çashtja ishte shum larg per me u fitue krejt!

Shqypnija do të jetote prap dit të errta. Me psue lufta tjera e rreziqe të mëdhaja. Stuhija e madhe qi pshtjelloi karten e Europës vûe edhe nji herë Shqypnín te gryka ê vorrit. Prej 1914 e deri 1920 kje njikohësisht a kohë mbas kohe e pushtueme prej të gjith ushtrínave luftuese: Bulgarë e Austriakë në njanë anë, Italjaj e Malazez n' anë tjetër, ndersá ushtrit franceze xune vend kah ana e jugut.

Perherë besnikë e të ndershem – edhe trim – të prûemt e shqyptarëvet pat lavd të pergjithshem e mâ se nji oficjer kje nderue me çmim ushtrieje, me Kryq lufte e deri me Kryq të «Legion d' Honneur».

Mjerisht, me gjith ndimen e vlefshme qi u dhane aljatëve në ket perjudhë të keqe të Historís së botës, Shqypnija kje dënue me u shdukë!

Ishte vjeta 1920. Entanta kishte në mend me pertrî paktin e mshehët por të famëshem të 1915 qi parashifte, pá tjetër, pjestimin e Shqypnís e qi s' ishte tjetër, por deka e ktij popullit të vogel kreshnik. Por mendohej kështû pá marrë para sýsh energjín, kujdesin e atdhetarizmin të njij djalit të rí, aso kohe Minister i Mrendëshem: Shkelqësis së Tij Ahmed Zogu. Me inicjativë të tij nji Kongres Kombtar u mbloodh në Lushnje. Mendimi i Entantës si duel në shesh shkakttoi protesta e zemrim të mullt. Por nuk ishte koha per fjalë e protesta të kota, duhej veprue me ngutsí. Nieri i vërdimeve të shpejta, Ahmed Zogu mbloodh me nji herë nji ushtrí vallndetarësh e u príndrimnist kah Shkodra.

Para tij, qeverija e huë në Shkodër ngurroi pak, por në fund u shrap.

Shpejtësija e nji njeri, me energji të vet, kishte pshtue – e kështu herë per gjithmonë – token e vjetër të Skanderbegut!

Kush sherben kurë Mbrtin e vet nuk kryen veçse nji detyrë të veten

(Corneille)

Mbas asaj kohe ndodhja xû ndodhjen.

Me 1923 ky Minister i Mrendëshem kje

ëmnie Kryetár i Republikës Shqyp-tare.

Tri vjet më vonë - shi me 2 Shtatuer 1928 - vullndeti i popullit e naltoi në fron e i dha titullin Zog I Mbret i Shqyp-tarëve.

E mandej? Mandej Shqyp-nija perparon me hapa vigani drejt gjytetnimit.

Të gjithë njata që kanë me kenë pranë gezimeve që kanë me theksue ket 25 Vjetuer - e kanë me kenë me shumicë, dergata priten në Tiranë prej gjithë vendeve të botës, edhe prej Ameriket - të gjithë, po thomi, kanë për të mbete të çuditun tue konstatue perparimin e realixuem në kaq pak vjet prej një Nieri - një i vetun - Mbreti Zog I . . .

Zog I i perkrahun me të vertetë në rangë të vet prej vullndetit të mirë të gjithëve: Ministra e Nëpunësia çfarëdo gradet që i kanë

kushtue Idealit t' atdheut, Mbretit Zog I, kohen e vet, vuetjtet e veta e jeten e vet . . . e që me gjithë këtë nuk levdohen, pse, si fatosi i Corneille-it, nuk dijnë veç ket :

«Kush sherben mirë Mbretin e vet, nuk kryen veçse një detyrë të veten» . . .

E tash të gjithë atyne sokolave të maleve t' Illyrie-s së moçme, të gjithë djelmoçave shqyp-tarë, shpresë e Kombit, atyne që kanë në dorë frenin e sundimit, Nalt Madhënisë së Tij Zog I, Shqyp-nis mbarë, popujt e Europës i urojnë sod një ardhëmenie të shkëlqyeshme në bashkim e në pagj, në dashtënie të njëj jetës të shndoshtë, perparimtare e me mënde të kthielltë.

PAUL GOUJON

Prof. në Gjymnaz të Shtetit të Shkodres

Ruba e kuqe

(Fjalimi që ka mbajtur Z. D. Ndrë Zadeja si parathënie të melodramit «Ruba e Kuqe» çfaqur me 19 dhjetor në Salonin e Jezuitve)

Shkelqesina, Zoja e Zotni,

Kjo çfaqje e vogël patriotike i detyrohet rrethave gazmore të kohës. Pse i paraqitet të ndershmit publik mbas kremtimeve të njizetepësëvjetorit të pavarësisë kombtare nuk do me thanë gjë. E dijm se një vjetë e gjysë para datës 28 Nanduer 1912 Flamuri kombtar u pagëzue me gjakun e deshmorve të Gegnisë në kalan e Deçiqit. A nuk është kjo një koincidencë e gëzueshme? — Kjo koincidencë, me çka duket, u inspiroj, o patriotë shkodranë, me e perjet-sue at ndodhje me ngrehjen e një monumentit madhështuer. U lumtë! Janë do vjet që Shkodra e jonë s' e ka shtitë në punë gjallninë e sajë kulturore e vlerësi-nat e saja patriotike, si në ditët e sodit.

Që prapa një kontribut të vogël atdhedashunije, me një titull që ndoshta i a vret paksa veshin ndoj puristit të giuhës, por jo atyne që muerne pjesë aktive në rilindjen kombtare e pane kah shkote shë gjaku i dishmorve për nderë t' asajë Rubës së Kuqe, në një kohë kur bota marë, të thuesh, i ishte vënë shpënë kësaj Shqypnisë së mjerë, kua erzi, ndera e burrnija janë trashigim jetik, kua ndorja a kanë shëjte, kua giuha a bazë mivjeçare bashkëjetese, kua doket e vjetra qindrojnë nder shekuj të paprekuna, kua gjaku

s di m' u bënë ujë, pse a gjak Ilirësh, a gjaku i asajë Shqipes pelazge, e cilla dikur

Flatrat e veta i rrishte

kua Athinë e Romë s' u njihte.

E që, prapa de! Njizetvjeçari arçidukë Massimiljan, në një kroqerë politike që bëni rreth bregut adriatik të Shqypnisë, paska hasë në vjetin 1853 në ftyra devje e breshke, në shpirtë dhelpe e qeni, në një popull i cilli as di, as do, as s' ka m' u kurr. E çka s' m' ujt me hetue ky djaloç njizetvjeçarë e per-pallne botnisht fqitë t' anë me faktin e konstatuem toj prej tyne, se shqyp-tarët biologisht as fisiolo-gisht nuk janë si njerzit të tjerë, ma se me bisht, si majmuni.

Ndoshta për ket arsye, si dikur Spanjolt në Hind-jant e shkretë t' Amerikës, ashtu Greqët lane lesh në Shqyp-tarë, dogën e po tënë treqind e gjashtëdhjetë katunde, vurnë e kryqenë njerz të pafaj, për të vetmen arsye pse nuk ndigjojnë me folun giuhen e perenditë por giuhen barbare shqipe. Ndoshta kjo kje arsyeja për të cillen serbi vëni në plumb e dhunoi me mënyrën më mizore dyqindmë shqyp-tarë prej Kosove, e dikur çoi një Gjavid Pashë e një Shevqet Turgut Pashë me i dhanë të rramen e fundit tepri-cave të përgjakura të ktij trungut të vjetër.

Kush s' a gjetë n'at kohë e s' ka pa me sy të vet, o kush s' i ka lexue me vëmëndje kronikat e per-

gjakshme t' atyne kohnave nuk ka me mujtë me kup-tue kurr ç'ta a Ruba e Kuqe e Dedë Gjo Lulit të Deçiçit, Flamuri i vjetit 1910-1911, triumfi kombtar i Gegnisë, triumfi i cilli sot po ngashen djelmninë shkodrane me u kujtue denjisht, o fatoza të harruem të rilindjes shqyptare!

Kjene shkodranët ata qi e bane me depertue tin-zash nder ksolla tua të vorfna Flamurin shëjt, kje kleri katolik qi i rá kumbonës së kushtimit mbi i pa-ri. Ta pámen at Rubë, u pizati gjaku nder dej, i u avitët, sý e buzë i vnuet mbi të e u betuet me dy fjalë: Ja deken, ja lirinë! Shpat e shpat krisi kush-trimi:

*Me Flamurin shëjt perpara,
urra, djelm u dhashtë e mara!
ne guxoftë kush me i a u prekë
digjini të tanë ata fushekë!
digjini djelm, e banin nurë
per atdhë e per Flamur!*

E rát, njani mbas tjetrit, me ká dhets, me ka izet, me qinda e qinda, tue i kallxue, jo shpinen, por parzmin e zbluem mitraljozave e topit t' anmikut e . . . plumbit vllavrasë. Atý zëmra u fsháni, atý shpirti i mündshtuem gjimoi per të mramen herë, tue kja, jo shpijat e djeguna, jo votrat e shkretnue-me, jo djepat e permýzun por hallin e pushkës qi u rá doret e të rrypit të fyshekve të shkrím per At-dhé. Fatosa të dëjë per një epopé homerike, virgji-ljane.

Por, sikúr êmnit të kruetanit të Madh Gjergj Kastriotit s ká per t' i u dhânë kurr rândesija e dëjë deri sá mos ti mbushet mëndja gjithkuej se ky Fa-tos nuk kje vetun një heró i krishtëné por Heroj Kombtar per antonomazi, ashtú, per një analogji të çuditshme, katholiçizmit të kësajë krahine s ká per t' i u rryfe kurr bindje e plotë derë sá mos të pro-vohet me fakte të pákontestueshme, se populli i Geg-nisë i udhëhjekun prej klerit katolik, tue i ndëjë besnik traditave fetare, u bâ *de facto* eksponenti i gjallë i idesë kombtare.

Mos ti bájme lak kuvëndit. Historija flet kjar-tas. Kjo na tregon se Skanderbegu nuk kje një typ legjendár si herojt e disáve, per të cillët ec e mbu-shja menden atyne popujve se në një hae nuk per-lajshin s di sá okë groshë, se në shpinë të hypogri-fit të tyne nuk shkapercejshin, kú di un, Cukal e Ta-rabosh, por ástht njaj Trim historik, i cilli rrokull njizet vjetve theu e dermoi me një grusht shqyptarë fuqinat e panjehuna të dy Sulltanave, bîndi Europen marë, nderoi Flamurin kombtar. Luftoi si askush ku-ndra Turkut, por luftoj edhe kundra "Serenissimes," së Krishtëné në Shkodër e në Dëjë, kur kje puna me i dalë zot njisisë Kombtare. I la nderë Kryqit por mbi Flamur të vet, me gjak të shqyptarve të vet thadroi jo një Kryq, por një Shqipe të Zezë. Ket shëj bashkimit kombtar, para se me u shtrî n' at syzë

ledine së harrueme i a lá amanet besnikve shqyptarë.

Amanetin, mâ teper se askush, Kleri katolik e ká ruejtë në rrelikjarin shëjt t' atdhetarizmes, e ká amshue me penden e tij gjimuese, e ká kja me gjá-men e tij zëmerthyese, tue u êndun në terrin e she-kujve, ashtú i pshtjellun n' dollamë, neper stane e koliba, jo per t' i hikë rrebeshit salvimtar sá per të mprojtë fén e ligështueme e giuhen virgjin të sal-vueme. Pá egoizëm, pá fanatizem. Të flasin per të gjith Lahuta e Fishtës, të flasin arkivat e kishnave t' ona, kú Ordinarët e Shqipnisë me zâ t' auktoritetë-shem insistojnë mbi bashkimin kombtar mjes shqyp-tarve të çdo besimit, qesin poshtë utopinat kantona-le, të shkaktueme prej mjerimit shekulluer e prej in-trigave të huejvet. Të flasin vetë vllaznit t'onë mys-limanë prej Kosove a din me na diftue gjá per një Imzot Lazër Mjedë e per sá e sá meshtarë katho-likë t' atyne rretheve, të cillët, pá marrun para syshë as besim as rrezik jete, i duelne zot me gjoks e me gjak Kosovës së shkretë.

Në kjoftë prá se kronikat e vjetve 1911 e sido-mos të vjetit 1914 flasin me dispjek mbi at gjak-derdhje vllaznore e mbi at mohim idealesh nga ana e sá tradhtarve, faji nuk ástht te na. Na kemi të drejtë e detyrë t'i pregatisim historisë së për t' ardh-shme fakte e dokumenta të gjallë mbi kontributin e katholiçizmit per pámvaresinë Kombtare.

E po kalojmë në kuadrin e dytë ç prej rrethi-mit të Shkodres e deri n' epoken Zogiste, perjudhë ajo vaji e gazi, trimnije e ligështije, lirije e robnije, epokë elegjake e páme, e ndime, e perdíme me lot gjaku prej veteranve shqyptarë.

Ndersá në Vlonë perhillet Flamuri i Shqypnisë në Shkoder gjimojnë topat e Malit të Zí me një gu-xim disprimi. Një general turk, Hasan Rizaja, ftyrë rrebane por e amel, me ata sý zhgjetuesa por tër-hjeksa, me at vullndet ushtarit e zëmer tierit, don me e ngrehë me dorë të vet mbi kalatë e Shkodres flamurin kuq e zí. Rá flija e tradhtisë. E me të, si e dini, rá edhe Shkodra. Gjimoi kashitjelli i Rozafës gjimuen zëmrat e patriotve të vjetër tue pá se një shqyptarë po u prítë mrëndëtepricave të Cernagorës.

Ç' at ditë e at ditë një varrë e páherueshme e çilune mâ thellë prej tradhtinave të pá êmna të vje-tit 1914, nuk din m' u ndukë, prej zëmra e t' ona. E s' kjene as fjalët e bukura të Nderkombtarve, as froni i ligësht i Këdrit, as pëmtimet e dobta t' Abs-burgve, as sigurimet e gonjeshteta të huejvet, as nuk janë sot kangët e vllët rrëth Flamurit Shqyp-tar qi mund ta vën fash shpirtin e trazuem t' onin, deri se sá mos të shofim me sý t' onë se per rrëth atij Flamurit shëjt per i bájme rojë e gardh jo aq lëqenat sá leali kombtar.

Ideali perfton kurrë. Lirija e bjen të bukur je-ten, e bâ të kádashme deken.

Ideali ástht themeli i shvillimit shpirtnuer, shoq-nuer, politik, ekonomik i një populli. Per atë qi s ká

idealë flamuri s' â tjetër veçse një pecë e prëme me gershanë, froni për të s' â tjetër veçse një kulltuk së mdhajsh, arma kombtare një peshë, kufini një kercënim, giuha një trajtë konvencionale tregtije, populli një turrlë të pasunsh e të pa pasunsh, gjithshka, gjithshka në botë një gropë salvimtarësh e të salvuemsh. Prâ ideali nuk â një djep kû perkundet fantazija e poetve, por një lëmë kû lufton i urti e des i forti.

Me shumë arsye popujt e gjytetnuem i kujtojnë me shëje triumfi ata fatosa që në s' t' idealit Kombtar vënë në rrezik pasuninë e jetës, e o rënë deshmorë për dhë, o shkrinë jeten mbas një idë kombtare. Po mos të kishim edhe na me qinda e qinda ksi fatosash mirë kishte për të na u pershtatë ajo nâmë: Rrezikzi kush lën shqiptar! Por këm deshmorë e këm veterana. Ferk i pakët nder ta. Të parët desin një herë, të dytët dy herë, të parët i mbytë një shprazje gjakut e hovëshme, të dytë u pikon zëmra gjak kâ pak, kâ pak, të parët brejnë dhë, të dytët brejnë hekur, të parët i mbaron i hueji, të dytët i harron i veti. Qe Dedë Gjo Luli dishmori idealë i Malcisë! Qe Zef Harapi, dishmori idealë i djelmënisë Shkodrane! Qe, Plaku i Kosovës Bajram Curri, që ftyra e veteranit të Shkodres, Luigj Gurakuqit. Kan dekë, por me dekë të tyne s' â vorrue ideali. Ideologjinat, gabimet, ndërpretimet politike t' atyne kohë nuk e trazojnë ndergjegjen Kombtare. Deshtne një atdhë të fortë, një qeveri shëmbull, një Fron shqiptar, e lypne e kerkuene qysh në vjetin 1875 babat e tyne. Ky Fron atëherë nuk ishte. Tash është! Me përcaktimin e këtij Fronit sot çdo ideologji politike kundërshtare jo vetëm shmanget prej idealit Kombtar, por njehet e është *de facto* një krimë i ndeshkueshem.

Sot kuadri i dytë i grindjeve politike, i gjakderdhjeve vllaznore, kaos' i ândrrave gjaksore, kâ mbarue me vervitjen e dy Germave të një Zhenit të ri, Zogut I, Mbretit të Shqiptarve. Germa, të cillat t'ue vegue dritë e tmerë krijuene një atmosferë lirie, çilne sheshe të reja ardhmenije, njallin shpresa të reja kombësie. E do të vënë shpejtë koha fatlume, kûr Mbreti Nderitmtar i Shqiptarve, n' apoteozin e Shqypnisë së lirë, kâ për ta shtrë skaj më skaj, ndermjet toskve e gegve një urë madhështore: Uren e Zëmrave. Urë kjo, që në kto koha ideologjinash perpisëse botnore kâ për ti mbajtë lerg Atdheut çdo rrezikërcënim i dobijteje.

E kûr flasim për rrezikun e atdheut, â detyrë shëje e jona, o shkodranë, me e ndjekun mësimin e Veteranve t' onë, proklamën e Luigj Gurakuqit të vjetit 1921: "Përpara rrezikut t' atdheut duhet të heshtin m'â të voglat këndërshime, duhet të pushojnë kritikën".

Gjakuem për i Shqypni! U b'â.

Por na Shqypninë e duem Shqyptare! Do të b'âhet. Në kjoftë Shqypja Shqype e jo pulë furriku, do të b'âhet. Në kjoftë Ideali Idealë, Djelmënia Djelmëni, do të b'âhet! Në kjoftë Ushtria Ushtri, Mbreti Mbret do të b'âhet!

Ma thotë Ruba e Kuqe e sterklut me gjak të qinda e qinda fatosave, ma thotë besnikija e provueme, patriotizmi i gjallë i kesajë krahinë, kû s' â nevoja të kerkohen me qiri e me pishë, këne e pa këne, veterana e deshmorë, pse veterana, e djelm veteranash, o shkodranë, jeni vetë ju.

Shkoder, 19. XII. 1937.

D. Ndrë Zadeja

Qortim

Në numer të kaluem n' artikullin «Legjislacioni Shqiptar gjatë 25 vjetëve» është thanë se Statuti themeltar i Mbretnisë Shqiptare është veper arti e dalun nga dorë e Faik Konicës. Ket thanje, e cilla nuk i pergjegjet së vertetës, pse statutin themeltar të Mbretnisë nuk e kâ hartue kurrkush tjetër por komisioni i posaçem i Asambles kushtetuese në të cillin Z. Faik Konitsa nuk kâ parë dorë aspak, auktori vetë na pat shpjegue me e prishë, por mjerisht letra e tij na pat marrjtë kûr artikulli ishte i shtypur.

Perhapni të perkohëshmen
«C I R K A»

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

Kû jeni, ju Zâna?

Kû jeni, ju Zâna?
Kû jeni, ju Orë?
Pse tallni nëper bjeshkë
te mlueme me borë?

Hovin sot merrni,
flutroni n' ajri,
në gjytete shpejt zbritni
te lumes Shqipni;

Rinijs shqiptare
në ketë vjetë plot haré,
ju flakë ndeznja zëmbren
në dashtni per atdhë;

Kethillnja ju mënden
qi ndryshkë mos t' i rrëje,
e në flatra krejt t' arta
në kulm t' artit t' arrije

E hymnin e Shqipes
per nderë t' a hartoje,
e të Parve trimnit
lumnisht le t' i këndoje:

T' i këndojë në t' amblen giuhë
qi Shqipja u ka mësue,
qindisë me ndiesina
ne zëmber dikue;

Kunorë të jët per nanen
ky hymn shejt kombtar,
prej zogjve gërrsstue
fund-maje me ar;

T' á dajë në shêj nder shoqe
si petku i nusis,
e faqen të i a zbardhi
anë-kand gjith Shqipnis.

E kombet e botes
le të shofin e të ndijnë,
se mëndja e shqiptarit
perball mund t' u rrîn,

E gjakun e të Parvet,
qi á derdhë në bjeshkë e në vrrë
mlidhnje, ju Zâna,
e kocat bâ hî

Të i a shtroni perpara
nderimshim moshës së ré,
t' i ndjekin si shembull
per atme e per fé.

Po! Shqipja në lámë të kuqe,
na nxitë kahë trimnija
e lypë qi nder zëmbra
të ngufojë dashtunija.

E kurr se të jët jeta
mos të fiket nder né,
as në pagjë, as në kohë të luftes
se të jëm gjallë mbî dhé.

Prendoj, po, robnija,
ká zbardhë ditë e ré
per Shqipe të ngujueme
pês shekuj nen dhé.

Nji kangë të i a kndojnë zogjt
dër më sot kurr të kendueme,
qi të gzohet ne zëmber
në ketë vjetë kaq të dishrueme.

O Flamur kuq zi!
O ndera e Shqipnis!
Perhera t' rrijnja
perpara djelmnis

Qi të rrtet e ndërshme,
trimneshë porsi zâna,
e Shqipja të nderohet
le të gzojë per djelmnan.

ANDRRA

Sá mallengjim me lanë atdhën! Vetem kùr jena lerg si kujtohena sá fort e kena dashtë. Asht i vorfën, ásh t i páperparuëm, por ásh t mâ i bukuri, por ásh t ma i miri.

Gjushi ishte nisë tuj kja prej shpije: i kishte pikue zemra gjak me lanë nanë e babë e vllazni. Sidosmos kùr ishte falë me nanen i ishte bâ se po e leshon toka. - Me u dá prej shokësh, si me shkue me u pré. Lodja i kishte shkue rrakajë. E prá me sá dishir e kishte pritë at ditë. Kundershtim misterjoz i shpirtit të nierit: dy kalamita qi ngrehin sá kumunden.

Tesh në dhé të huej iu dukte vedja si zog i truëm. Rrite në vetmi, së i kandej me folë me kërkënd. Merzija e ti s kishte sherim. Landë breshtake qi s i perqete dheu i lulishtave. Era e murlani do të i nepshin jetë e gjallnim; flladi e ngrohëtsija s ishin per të, e zharitshin. Pallatet e mjetet e botës së qytetnueme e kishin bjerrë të tanë bukurin e terhjekjen. Ndiesija shpijare e ndiesija e kufizueme per miq e të njoftun i kishin lëshue vend ndiesis atdhetare: kishte lé në zemer të ti ndergjegjia kombtare

Të gjitha kombet ishin zgjue. Akullin katerqindvjeçar ishte tuj e shkri një prendverë e ré me fllat barotit. Por dukej se ledhat e këti burgu vigan do të xëshin me germadha kombin shqiptar. Ky i vetmi kishte mbetë i ngjuem. I panjoftun e i pádijtun prej të huejve, deri ngushllimi i ankesës i mungote.

I kaloi Gjushit bukur do kohë perjashta. Trupin e kishte atje, por shpirti i ecte pá dá. Gjithshka lote permbrënda e perjashta Shqipnije, ishin zhgjëta e çakiça qi rrihshin në zemer të tí.

* * *

Sa ftoftë po errej at natë. U struk në odë të vet, me një jetë Skanderbegut nder duer. Lexoi sa lexoi deri sá u merzit. As buka nuk po i pelqete. Shkoi me rá menden të tana kujtime të luftës së Torvjollit.

Ah! të ishin andrrat realitet!

Mirë se të gjëjë shpi e vogel! Ah! nanë e dashitun sá fort paske ndrrue! Kenki e nuk kenki ata qi kam lanë. Duel u suell gjithkahë neper Shkoder me nзитim me páduresë. Pau, pëveti, s la vend pá kerkue. Iu bâ se u mblodhen një çetë miqsh së dikurshema e u njisen per një sheti, ai bashkë me ta.

Se çë male vigane se çë ajr çetina të Arbnis, aha hije-letë! U njiten, u njiten: një maje e neltë sa qilla! Prej shkambit të gjallë duel një shqipe. I rá ajrit me fletë të ndëme; u suell kadalas gjithkahë.

Pre atí krep përlate syni shtirnen e pamasë të detit. Neper mjegullina të orizontit u shkep një pikë e zezë. Qeta shetitse u ndal, nguli syt mbë at anë. Pika e zezë erdh tuj u rritë: u bâ ani. Kaloi, Kotorri, kaloi Tivari, kaloi Ulqini.

Nder ujna të Lezhës rrematarët pushuene. Agoi mbi kështjell një hije vigane; njeshë e merthye në qelik. Rrezja e diellit shkrep mbi perkrenare brynatake e mbi murojë prej arit; mueren flakurim malet prej shkelximit të sajë.

Një gjamë u ndie, një kushtrim i perngiatun. Hija në kështjell u zhduk; rrematarët me ritem të shpejtue u ráne valve teposhtë; ushtuene lugjet e fushat per rrashit: duhma e shungullima jehoi deri nder curra të neltë. Si rrëfë shqipja drodh vrik mbi qerdhe; lëshoi një zâ të fuqishem e rishtas mbuer fluturimin per ajri. Per një ças per një të rrahun qerpiku qiella u mbush me shqipe të reja.

Ajniku i detit perciellte rrematarët e anís. Gjirret e plojta të shqipeve ishin bâ të pamëshme. Djelmoçat kishin mbetë shtangue. — Anija kishte mbarë hov si me pasë fletë; shpijat e Durrsit kopë qi kullotë brigjeve të buta. Vëlon! Vëlon! rreh tallazi i letë e i ambel. Qe Karaburuní, qe po mbrinë limani. Lundratarët i lëshuene rremat. Mbi Akrolissus u ngreh prep hija e madhe; çoi murojen me u bâ hije syve e këqyri ngultas te mbaron deti.

Një numer i panjehun popullit, një zhaurrimë britjesh, një zhurmë qi mbrrije der nder rê të qielit. Mjes gjith asajë mori duelen dy barra të mdhaj me një shtjell në derë. Enthuzjazmi i popullit u bâ terbim.

Gjithshkafja u zhduk vetun qndroi një flamur i ngulun mbi një shkrep, valvite durishem prej ere. Valët e kishin rrethue an e land e shkoshin e vishin pa ia dá. Çë nderlikim njyresh. Truq e zi e të kalter detit!

Ndihej bashkë me tallazet jehona e veniton e kangve e një zâ i letë kumbonësh.

Sa merzitsiem u çë Gjushi at nade. Ishin tuj rumbonët e Shen Andout: me një zâ të mekët e të fikur neper mjegull dimnore. Kjoshti mallkue mori andrra q ma qet zemren peshë. Andrra jeni por realitet do të n baim.

P. Prendi

Fleta fëmnore

Grueja shqyptare e ardhmenija e kombit

Gzim e haré shperthen sot ânë-e-kand Shqypnís, zêmrat e gjith shqyptarëve. trima e grá, të mdhaj e të vogjel, të vorfen e pasanikë, gjytetas e fshatarë, ngufojnë në galdim: po krêmtojmë të parin 25 vjetuer t' asajë dite historike kúr Shqypnija pshtoi prej zgjedhet të huej, u zgjue prej lethargut pësquindvjeçár e me hov viganit këputi prangat e robnís; po krêmtojmë etapen e parë, të parin gúr miljár t' asajë rrugë të vshtirë e të thepisun po, por qi e shndritun prej Diellit të Lirís, na prín tash pá kúrrnji pëngim kah mâja e Fatit të Kombit perherë e mâ të lumnueshem.

Ká të drejtë, po, m' u gzue Shqyptari e Shqyptarja e me vallzue me zêmer plot në kët darsen të soçme kombëtare; mjafton vetem me mëndue e me vrojtë humneren kû u gjindshim dje, prej së cilles mbas mundimeve të pergjakshme qi ngiaten gjith ato qinda vjetsh, mbërrijtem m' u kapë në Bregun e Shelbimit kû gjindemi sot.

Gzim i madh në Shqypnî e kûdo rreth një zêmer me gjak Shqyptarit, e në ket rasë kujtimmadhe gjithkahë po organizohen festime, po xieren jashtë dokumentat e historís s' onë, po pershkruhet çka ká vuejtë Shqyptari nen robnî, çka ká hjekë per me fitue lirín, po madhnohen, si e meritojnë, dishmorët t'onë, po u ngrehen monumenta Fatosave të Kombit.

Por un kishe me dashtë qi një monument nder mâ të parët e nder mâ të mdhajt t' i u ngrehte edhe Grues Shqyptare, edhe Nanës Shqyptare, këtij Ushtarit të Madh të Pánjoftun të Luftës e t' Idës Kombëtare, e mos të harrohet se kÿ edhe kje njaj faktori i rëndit mâ së parë neper të cillin Shqypnija â Shqypnî, neper të cillin populli shqyptár mbet e qindroi shqyptár me gjith tallazet e furíshme qi i u versulen, shqyptár me fis e me gjak, me gjuhë e me karakter, me ndër e me burrnî. Kje, po, grueja shqyptare, gjatë shekujve të pánumrueshem të historís s' onë, gjatë vjetve të pamba-

rueme të robnís, në pagjë e në luftë, ajo qi nuk dihti kurr shka ástht pagja e pushimi, por u bâ flî pá kursim vetem per të miren e shpís, nuk njofti as nuk kerkoj qéfe e argtime, por, shtyllë e vertetë e konakut, punë e jetë kjene një per të, ajo i ruejti të paperlyem erz e ndër, kaq sá me thanë grue shqyptare kje me thanë grue e ndërshme per antonomazí, pse morali shqyptár nuk duroj kurr as hijen e njaj njo-llës. Kje po, grueja e nana shqyptare qi dihti me rritë sokola malit, të fórt si guri kû kanë lé, të cilleve besa e burrnija u kje e vetmja rregull jete e qi bâne m' u mrekullue boten per këto vyrtite legjendare; kje ajo qi dihti edhe me rrokë pnshken per atëdhë, sikur tipi i Tringës së «Lahutës» e per atëdhë e per ndër me bâ flî edhe djalín e vetem, sikur tipi i asajë malcores shalnjane e cilla tue e pá të birin qi po i këthete shndosh te shpija prej luftet kû i kishin mbetë të gjith shokët, i tha: shko e lën jeten edhe ti me ta, pse â kore per ty me të mbetë shokët e ti me pshtue! Kje nana shqyptare njajo qi, mâ fort se Kornelja romake, u krenue e u lavdue per një biní sá mâ të shumtë, e e shkretë e fatzezë e quejti vehten ajo qi kisht pasë rrezik me i mbetë prëhni i pá fryt.

E neper ket nanë shqyptare fisi shqyptár kje i madh e pushtoj treve e krahina, e mâ në fûnd, nonsé i luftuem e shtrykun ashpërisht prej njiqind popujve, shqyptár qi ndroj edhe vijon të jët.

Njikÿ ástht qj Ushtarit i Pánjoftun i Kombit t' onë, ajo Nana Shqyptare të cilles un kishem me dashtë qi t' i ngrehet një monument i madhnueshem.

Por a thue se tradita e lumnueshme e kësajë nane shqyptare t' onë gjithnji të trashigohet nder nanat e soçme të Shqypnís?

Shqyptarë të dashtuna, me njoftë vedin — si e kanë thapë të moçmit — ástht urtiya edhe detyra mâ e madhe. Prandej pvetjes së siper-

me kurrkush s' mund t' i pergjegjet mâ mirë se na. E me dashtë me folë kah del shpirti do të thomi: Mjerisht jo. — Nuk tham se nuk ká pergjithsisht edhe nana trashigimtare të dëja t' asajë qi pershkrova nalt, por nder shum rasa, nder fort shum rasa, nana shqyp-tare ká degjenerue, shpirti mëndësija, ideali qi kanë mret-nue edhe deri 40 vjet mâ parë, kanë nisë m'u sbë, e nder shum vënde edhe m' u shdukë fa-ret; bashkë me ëren e Prëndimit, grát shqyp-tare po thithin sot edhe veset e mrapshta t' asajë âne, bashkë me kotllat e me çarapët mundashit, me kapelat e me këpucët «all' ulti-ma moda» po importojmë edhe doket e flash-këta qi jo m' u rritë e me perparue, por m' u dobësue e me marrë teposhten e bâjnë një komb. Ky tip i grues moderne shqyp-tare nuk ká mâ per ideal shpí e fmí, nuk ândrron djelm e nip-ní, nuk perpushet per punë e mbarëvajtje shpi-jake në kuptim të gjanë të fjalës, m' u flíjue i vjen peshë qi nuk báret, se mâ per idén e atëdheut nuk po flasim, per atë nuk i bjen nder mënd me sá per shkarpa të vjetra, ajo âsht per të një fjalë e kotë, në mos bilé e marrë! Ide-ali i sajë âsht me i ndí lezet jetës sá mâ fort e mâ e kurrgjâ tjetër; martesâ âsht per të një qellim qi do mbërríhet me doemos, por vetem per me i sugurue védit një pozitë shoqnore per me mujtë me bâ qéf lirisht; sá per fmí, pari-mi qi mretnon âsht: sá mâ vonë e sá mâ pak; e shpesh: jo mâ se një! Sá ndryshim i madh me familjen e herëshme shqyp-tare kúr nanat e gjyshet t' ona nuk mujshin me i njehë me gi-shta të dy duerve fmít qi u kisht falë Zoti, e kúr — si kalxon gojdhana — e zoja e shpís flitëte: *o réja e s' éme ré, thuej s' ate ré qi t' i thonë së rés se po i kján djali*.

Njiký âsht, o shoqe të mija aj krymbi i zí qi ká fillue me derptue në trungun mívjeçar të fisit shqyp-tár, e po bâni e i hini nder rrájë, s' mûnd të shkojë shum pá e rrxue per dhé, pse kû s' â jeta, â deka, kû nuk bulon gjethi, thahet lisi, kû nuk çilë lulja, spata bân të ve-ten. E sot në ket ditë të madhnueshme nuk mjafton vetem me këndue lumnít e shkume, e me u krenue per madhnína të kalueme, pse mbí një vorr sado të bukur nuk ká veçse vâj kúr mbi të të jén shkruet fjalët: «u shue», por duhet me u shtrí kah ardhmenija e me i kë-

ndue kangen e jetës Kombit qi do të çájë va-lët e Motit neper filizat e rí qi drejton kah qie-lli. Kânga e djepave do të jét mâ e fort se lavdi i permortshem! Por kangen e djepave je-mi vetem na nanat shqyp-tare qi do ta këndoj-më, e prandej sot në ket ditë gzimi bësoj se kurrgjâ mâ të mirë s' mund të bâjmë na gráq shqyp-tare se me u ndalë një ças e me kujtue detyren qi randon mbí né në lidhje me ardh-menín e kombit.

Çashtja demografike e jonë âsht rrahë shpesh herë në shtypin shqyp-tar, e s' ká shum qi e kemi pá të shoshitun edhe në «Cirken» t' onë. Çka âsht kjo çashtje? Âsht çashtja e je-tës o e dekës per Atëdhén t' onë të dashtun. Kúr në një vënd arkivolat të ja kalojnë djepa-ve, aj vënd âsht i kushtuem njaj humbjes të sigurtë, e aq mâ teper në Shqypnín t' onë kû s' kemi mbetë veçsë një grusht shqyp-tarë, e kû, per me fitue kohen e kalueme, që do arkivol a tabut duhet të zëvendsohej prej dy djepave. Por në kjoftë prá se jeta pritët prej djepave, edhe djepat priten prej nanave! Qe detyra e shëjtë, qe detyra e madhe qi randon permbi supat e grues shqyp-tare. Pse në kjoftë se ar-kivoli shênjon dekë, dekë edhe mâ të madhe shênjon djepi i shprazët. Sikurse me vjedhë nuk âsht vetem me marrë gjân e huej por edhe me i a pëngue kuej një fíjim të ligjëshem, ashtu edhe me vrá nuk âsht vetem me bâ gjaksi, por edhe me ndalue një jetë qi ká të drejtë të jetojë! E në kjoftë se na e kundrojmë më mnër e ne-verí vetvrásin qi i kputë jeten védi aq mâ me mnër e me trishtim do të kjám vetëvrasen e atëdheut. Vetëvrasa individuale âsht po thuej se e pánjoftun në Shqypnín por vetvrasa kolek-tive qi e thán pá bulë jeten e mija e mija shqyp-tarëve, po ushtrohet gjithkah në shkallë të gjanë prej nanave, ofshet shqyp-tarë.

Por e ndíj se dikush po m' pret: Po pse me ja ngarëse gjithë tatin vetem gráve? Po burrat? Ata, me ngarin e vit të pákëthyeshme ase të shqyeme teper vonë e me parimet e ve-ta meo-malthusiane janë shkaku i parë i së ke-qes s' ankume. Nuk e mohoj, por ún u flas vetem gráve, e këyne dij me u thanë se nuk ká burrë qi mûnd t' i kundrështojë hirit e një dëshirë të nuses së vet sá të ligjëshem aq të natyrshem. Dikush tjetër thotë: Gjëndja ekono-

mike. Gjendja ekonomike? Nuk mohohet të kënunit e kësajë çashtje, por kúr ká pasë vëndi i ynë një prosperitet ekonomik të lulzueshem? Gjatë moteve, populli shqyptár në shum-sín e vet dermuese, ká rrnuë gjithmonë, sikur sod, vetem me njëket bujqësi e blegtori, vetem me zanatë e punë dore. E sá fort má e keqe ká kënë gjëndja e familjes shqyptare në rob-ní se sot! Atëherë nana shqyptare i rritëte fmít e vet për dhé të zí, pse má të shumen në luftë e në gjak të vllávrasjes! Kúr grueja shqyptare e përciellte atëherë burrin a djalin nadje te dera e shpís, nuk ishte e sigurtë se mrámje nuk i këtheu në tabut. Atëherë edhe shumica e familjeve gjytetse që farë prospetivash ekonomike kishin për fmít të vet? Fati i tyne me kënë shegerrra, ideali má i nalti me mbërrijtë m' u bá dugajxhi të vogjel. Sot per-kundra rëndi má shembulluer mretnon anë-e kand Shqypnis, e të tana rrugët, të tana karr-jerat, prej nëpunësit te profesjonisti, prej msue-sit te oficjeri, etj. etj. janë të çiluna për gjith-kënd, në dashtë të jët pasanik, në dashtë i vorfen, gjytetas ase fshatár. Kemi pasë edhe ministra që janë kënë bij malesh. Sot nana shqyptare me të mirë zëmer mund t'i këndojë foshnjes së vet te djepi bashkë me poetin shkodranë: «Për Shqypni tash të rritë tÿ nana» E pse pra fisi shqyptár kje má i frytshem kúr u gjindte má keq, e s' do të jët sot që gjindet má mirë? E mandej edhe a nuk shofim na kjartë për ditë se familjet e numrueshme, n'daç në mal e në fushë, në daç nder gjytete, janë ato që gjinden má mirë ekonomikisht?

Atëdheu i ynë i dashtun para 25 vjetve u zgjue tekemramja prej lethargjis deképruese, e pau má në fund qiellin e errtë tuj u kuqë me agim të Liris. Por sikur njaj që tuj u çue prej njaj gjumit të randë e të lig, vonon më ardhë në tije, sikurse që do agim i ká rët e holla të veta e njegullen e vet të lët, njashtu edhe Shqypnija i pat në fillim vuetjtet e veta, gabimet e veta, «çou-e-rrxou»at e veta, kon-sequencat e të cillave ndoshta vijojnë edhe sot. Nuk shndoshen me një të ráme varrët e 500 vjetve. Por rët má në fünd po shdavariten, e Dielli i Shqypnis që ká lé po vijon rrugen e vet kah Zeniti për mos me prëndue má kurr, i Smuëti u çue e po rreh persrí dromin kah

maja e Fatit t' atëdheut. E i gjith populli shqyptár duhet të jët tok i bashkuem në ket udhë të lumnueshme, kurrkush s' e ká lëjen m' u mujanue, trathtár ást aj që mshehet shti-qeve e gardhiqeve. E në ket veper titanike në na perket barra má e fòrt: jena na nanat shqyptare që do t'i falim e do t'i rrisim shqyp-tarë Shqypnis. Mallkue prá kjoftë njajo grue shqyptare që me gjith se mundet, è ká rándë ámnín, priton m' u bá nanë, ose nanë tuj kënë, nuk hjek nanë m' u bá prep e prep deri sá të kët mundësi. Se pá Shqyptarë nuk ká Shqyp-ní, pá plotní djepash ardhmení Kombi nuk ká, Dielli i Shqypnis prëndon. Historija, msuesja e jetës, ktë kjartë na e provon. Qe Japoni, deri vonë një popull i vogel, i cilli báni të veten kulturen europjane, por jo veset e Europës, e që shtohet ká dy miljon frymë në vjetë, para 30 vjetëve, me hábi të botës marë, mujtí një Mretní të madhe, sot po shtron një kontinent, e neser Europa e mnërueme, që sot gríhet nder-mjet védit për «dardha në Shëndré» ká m' e pá tuj qitë kryet permbí krepa t' Uralve!

Shoqe të dashtuna, po e mbylli ket bise-dim t' émin tuj ju grishë të gjithave me i kuj-tue fjalët randësiplote që Mreti i ynë, Prísi i Shqypnis së Ré, i drejtoi Kombit në ket rasë të gazmueshme: «Nder ju o të reja e të rí i kam vùe të gjitha shpresat e mija» Sa fjalë të kthella e të verteta! Brëznija e vjeter xëne se e kreu tashmá detyren e vet e po vjen tuj u shdukë kadalë kadalë, në trungun e Lisit të vjeter të Fisit Shqyptár po shtohet edhe një rreth tjeter, por linfa e ré që vlet në gjakun e rinís shqyptare a thue ká me dítë me i falë Lisit mija e mija filizash të ká?

Tha prep Sovrani: «Më të harrojmë se rrjedhim prej Ilirve, prej një popullit të math që ká lanë gjurmë të pá shlyesme në histori»

Shoqe të dashtuna, cilla prej nesh nuk e ndíne védin tuj ju përcthe shtat prej ktyne fjalëve?

Një popull i math e i lumnueshem, aj i Ilir-ve që kerkon të ringjallet, po trakllon në derë të historis, në dorë t' onë ást me ja çilé ket derë ose jo në dorë të setcilles prej nesh, pse prej një filizit dalin njëqind filiza tjerë, prej një familjes që shkon marë në krye të dy-trí brëzníve münd të popullohet një lagje ose një katund i tanë!

Sporti gjatë 25 vjetve të pamvarsís

Edhe sporti e ka kangen e vet. Edhe sportistat shqiptarë, sod, qí Shqipnija kremton 25 vjetorin e indipendencës duhet t'i a këndojnë atdheut kangen e zëmrës. Duhet të jët kangë e thjeshtë, e shndoshtë, kangë qí e merr motioni n' ajrin e kulluet e n' atmosferën vëllaznore të fushave t' ona sportive.

Sporti Shqiptár nuk ka një histori të vjetër: flas për sport në kuptimin modern të fjalës. Zhvillimi sportiv sod ka hí në ç' do anë të botës, e është përhapë aqë fort, saqí, nuk është shtet sado i vogël qí nuk e ushtron. Sejcila degë e sportit, mbandej, i ka ndjeksat e vet.

Shqipnija është një kombë i vjetër; këtë e dijnë të gjithë. Shqipnija jetoi edhe gjatë përbujdhës katerqindvjeçare të robnis. Jetoi nëpërmjet të gjakut qí trashighej i kulluet brezní në brezní, e qí shperthej má vonë në fitimin e liris.

Por Shqipnija sportive është një kombë i rí.

Edhe persa i perket sportit anmiku má i madh i kombit t' ynë kje pengim i pakapercyeshem qí nuk na la me përparue. Nder vjetët e para të liris kurrkuj nuk i shkente mendja ke sporti. Probleme má të mëdhaja e má të randsishme për jetën e vendit kishin nëpërmend fituesat e liris. Kështu, vetem mbas luftës botnore, kah vjeti 1918-1919 filloi në Shqiprí sporti i vertetë. Tham sporti i vertetë, sepse edhe para kësaj date aty këtu nëpër Shqipní kishte fillue me u njoftë loja e footballit, e sidomos në Shkoder ku u lujt për të parën herë në kolegjen Saverjane të Jezuitve.

Kanë kalue disá vjet prej manifestimeve e prej hapave të parë qí bani sporti në Shqipní, e bá me dasht sod me qitë në shesh e me pá se çka është ba e punue nder këto vjet, prej

Cilla prej nesh ká me kënë ajo qí nuk ká m' e krye detyren e vet ndaj Kombín?

Cilla prej nesh ká me kënë ajo qí ká me i bá zëmrá m' u quejtë trathtare e Atëdheut?

Shkoder, 28 Nanduer 1937

Parva favilla

perfundimeve qí nxjerrin nuk duhet aspak t' ankohemi. Madje, puna e deritashme do të jët për né bazë e nxitje për t' ardhmen.

Deri tash Shqipnija, me Federatën në krye, qí është organi qandrruer i ç' do dege sporti ka organizue rregullisht 7 herë kampjonatin e footballit, 5 herë kampjonatin e atletikës së letë, 4 herë kampjonatin e notit. Ka organizue, mbandej, 2 herë rrethin çiklistik të Shqipnís.

Këto janë shifrat qí i din ç' do spordashës. Manifestime tjera sportive të këtyne vjetve të fundit, janë edhe ndeshjet e footballit qí skuadrat e qyteteve të ndryeshme të Shqipnís kanë bá me skuadra të hueja.

Trí herë Shqipnija u paraqit në fushat e Afhinës, Zagrebit e Stambollës me perfaqsyngjyrat e veta n' Olympjadet Ballkanike. Perfundimet nuk kjene aspak të bukura. Në këto vjetët e fundit edhe dy degë tjera sporti qí u njihshin pak o aspak, filluene me e zgjanue rrethin e tyne: tenis e boksi.

Tue ba bilancin e këtyne vjetve të kalue me a duhet prá të mbesim të kënaqun për çka është bá deri sod? Nuk duhet të jém as optimista as pesimista.

Sod Shqipnija fillon vjetin 26 të liris. Sportisti Shqiptar do të shikojnë përpara. E din mirëfilli se në krahasim me shtetet tjera është endë shumë mbrapa. Do t'a shikojnë punen me dy sy të tjerë. Nuk do t'a kaptojnë qellimin e sportit si mjet argtim e defrimi, do të mundohet me i dhanë negatitjes së vet sportive at serjozitet e at vullndet qí duhet të kët në çdo detyrë tjetër ndaj atdheut.

Sporti është disiplinë, është shndet, është forcë. Atdheu ka nevojë për këso elementash.

Të premtat në prakut e 25 vjetorit të liris, se sportisti Shqiptár ka me punue me kujdes atëherë Shqipnija ka me pasë edhe ajo qí vend krahas me shtetet tjera sportive.

Është kanga me e bukur qí një sportist Shqiptar mund t' i kushtoj jubileut të pamvarsísë.

K.

Folklore**Epizod trimnije kosovare**

Gojdhanat e kangët popullore të Kosovës, më tepër se historia, dftojnë se ajo trevë e haptë si është Kosova, ka bërë kryengritje të shpeshta kundër qeverisë turke edhe para Hyrjetit (Kostitucionit turk).

Sa për tregim po botojmë këto kangë karakteristike trimnije ndë e shkruar në Pejë në dialekt të atyre viseve, në 1911:

Kanga e Dasho Dhoskes

*Me tri vet luftën e nisi
Si me kanë Misirlija,
Avllahaga kahremani (trimi)
Zonin ja ndjeu Rumelijs.*

*Thotë nizami me i kanë armët.
Unë i mjeri si do të rrijoj,
Gjakoves të më i shkojë nomi (nami)
Ser një shpirt vëhten s' e mbaroj (turpnoj)*

*Ton asqeri po bëjnë hëmet
Për kë mashkull të Gjakoves,
T' i kish pasë një njëzet vet si vëhten
Pat me i çue në fushë të Kosovës.*

*Thotë Viziri: Ti shka bone?
Aj burrë thotë, se bona t' ëmen
Me një fushë me një mejdon
Tri urdë synin së më a trembin.*

*Për e për po del asqeri
Të Rumelis e t' Anadollit
Për mëdis mejdanit duel
E bon luftën si Qorolli. (Qor-oglli)*

*Shpirti Dashos ju bft mesuer (ju gzoftë)
Për të kanë shehri e Reka,
Vorri Dashos ju mloftë me nuer (dritë)
Sa me kollaj i erdh deka!*

Thoshin se kah vjetë 1840, Serasqeri me 30-40 ushtarë, t' Anadollit e të Rumelis, kishte vojtë në Gjakovë të caktojë «reformë» - *tenzimât* - do me thanë të mldhte të holla e ti çote në Stambollë, ashtu si pat bërë edhe Hilmi Pasha në vjetë 1906 neper Kosovë.

Serasqeri ngrehi çadret afër Gjakovës edhe thirri parsin e vendit. Të gjithë shkuen e u poque me Serasqerin, e para se me u dë, ky i porosi t' i thoshin Dasho Dhoskes të vete me u për me të.

I thane Dasho Dhoskes: Të do Serasqeri.

Dasho Dhoska muer dy Fansë (quhen me kë ëmen një pjesë e katolikëve të vëretheve të Gjakovës e të Pejës, t' ardhun prej Fanit të Mirditës, e janë dë në shëi gjithë herë për trimni) edhe shkon të shifet me Serasqerin.

Ushtarët i thonë Serasqerit: Tre shqyptarë me armë duen të bëjnë me ty.

Serasqeri dha urdhen: Merrni armët.

Ushtarët deshtne t' u marrin armët, por kë xënë vend edhe njëra pushkë. Aq trimni dftuen s' u frigue ushtrijs.

Serasqeri dha urdhen që të prishen çadret e të kthejë ushtrijs në fushë të Kosovës. Kuer ushtarët ishin me droe tue mbledhun çadret, shkon një tjetër Fansë e i thotë Serasqerit: «Abdullah aga onsht varrue dy herë, edhe dy shokët ashtu».

E kshtu mbet Serasqeri i habitun e s' u ktheu në fushë të Kosovës.

Kjo ndollje duket si prrallë mthologjike, por e vërteta është se Shqypnija kuerdohetë ka pasë trima e burra, por si thotë Tyrku: *At var mejdan në kë, mejdan var at jok.*

Bisedime të shkurta

Kremtimi i 25 vjetorit

Kremtimi i 25 vjetorit të pamvarsis u krye, ka kalue, e ka marrë krenika, prej kësajë do të hijë në histori. A është krye mirë? A ka shkue njashtu si është kënë në mende t' organizuesavet, në dishir të gjith shqyptarëvet? Është e dijtun, tjetër është ideali e tjetër realiteti, e prandej nuk është vendi të shqyrtohet imtisht shvillimi i kremtimit nder hollësisna. Na mund të thomi veç se Kremtimi është shvillue mirë e se kemi mbetë të knaqun. Por na këtë duem të bëjmë një pvetje tjetër, një pvetje që e kemi bërë në numer të kaluem, por me ket ndryshim: që atëherë kremtimi ishte për t' u bërë, e sod është i kryem. Prandej mbas pershtypjes që kemi marrë, gjithkimi mund të jenë shumë më i kollajshëm e më i kqartë e pergjegja më me themel. A na ka vjeftë kremtimi i 25 vjetorit? Thomi me të shpejtë se po. Na ka vjeftë për shqyptarë, për zemra e mëndje të shqyptarëve, e na ka vjeftë për pershtypje që ka bërë e lanë nder të huej.

Ka vjeftë për shqyptarë, mbasi nuk vijin kurrëgjatë më tepër, për me forcë ndiesin kombtare, se me perkujtue kohen e kalueme, me përshkrue historin. Festimi u ka dhanë rasë s' e s' fjalimeve, shumë botimeve të bukura, k' shqyp-tari ka p' se çka është e çka është kënë, si është e si është kënë, me njoftë Shqypnin e dikurshme e Shqypnin e sotme, me i njoftë dishmorët e vet, çka kanë punue, si kanë punue, çka kanë vëjt, si kanë dekë; andrrat e tyre, realizimet e tyre, fitimet e tyre. Na kanë dhanë rasë me njoftë vedin, me dijt se ç' gjak vlon nder dejt t' onë, gjak illirsh, të popullit më të moçem t' Europës.

Edhe kemi pasë rasë edhe na shqyptarët me p' ashtu në të përmbledhun, se çka ka bërë Shqypnija gjatë këtyne 25 vjetve. Realizimet t' ona, në përpjestim të kohës që kemi pasë, nuk mund të thohet se janë të paka. Kurrë të mëndohet edhe se ky 25 vjetuer është i pari, në të cillen është dashtë me vëre themelet, me kerkue drejtimet, me gjetë sistemimet; prandej një

perjudhë kohe në të cillen shumë veprime janë dashtë të bëhen e të shbëhen, shumë mundime të shkojnë kot.

Por jo më me pak randësi, as më me pak vjeftje është kënë kremtimi për pershtypje që ka bërë e lanë nder të huej, propaganda e mirë që është bërë vendit t' onë, nder vënde tjera.

Duhet me mendue se propaganda e madhe që është bërë kundër nesh, s' e s' vjetër pa rresh-tue, shumë vjetër para se të fitojshim lirin edhe mbas që kemi dalë në vëdi, është kënë fort e damshme për ne. Propagandë gjithnduersh, me fjalë, me shtyp, me botime, me çfaqje me karikatura. Dikush thote se s' jemi të zotë me krijue o me mbajtë një shtet në vëdi, dikush se na jemi të dëm e të çam nder bajrage që nuk kishin për të i u perulë kurr një qeveris qandore, se jemi të dëm në s' besime, në kundërshtim të papajtueshëm njëri me tjetrin, dikush mohote se ka ndopak Shqypnin e shqyp-tarë, dikush na mbate krejt barbar, t' egjer, deri . . . gjysë majmunash që natën bajshim gjumin e ambel të vjerrun për ndo' i pëmë për bishtit . . . Rrëna, shpifje që u përhapshin, bajshin pershtypje, njëjtshin, xëshin vënd. Pse, si dihet, të shamet e shpifjet është më kollaj që të përhapen e të xëhen besë, sidomos kur ndokush ka interesë me u bërë rrugë, se s' e s' pergenjeshtrohen e t' i çilet rrugë së vertetës. Zani i ynë nuk kishte mundësi të ndiej, e edhe kurrë ndiej ishte aq i mekët e aq i kufizuem, që nuk kishte fuqi me i bërë poshtë ata rrëna e ato shpifje. Mandej, mjerisht; bota është tue rrejtë tepër, sidomos zyrtarisht, e fjalët e pergenjeshttrimet po kanë një vlerë fort të kufizue. Duhet një pergeneshttrim rodit tjetër. Duhet vepra për me t' a mbushë mendën botës, duhet të shifshin me sy se si mund të bëjnë përparime edhe na shqyptarët.

E tjetër i a kemi ditue botës me kremtimin e 25 vjetorit. Është kënë si një ekspozitë të realizimeve t' ona landore e shpirtnore.

Ndër të huej që kanë marrë pjesë në gëzimin t' onë e që natyrisht na kanë permallue me t' ardhun të tyre edhe janë permallue ata

vetë janë kenë shqypetarët e kolonive, shqypetarët e merguem tash së qinda vjetsh. Sikur permallohen dy vllazen a shokë të dashtun kurr shifen mbas së kohe e mëndojnë e perkujtojnë çasin në të cillen janë dë; njashtu edhe na me t' ardhun të tyne jemi permallue tue perkujtue ditt e zymta kurr fati i mjerë i ká bënë të largobeshin prej atdheut të dashtun.

Shqypetarët e jashtem kanë vuerjt shpirtnisht ndoshta më fort se na, kanë vuerjt per një kundershiti qí kanë ndí ne zëmer të vet. Ata e kanë dashtë Shqypnin, por një Shqypni ideale, per të cillen, mbas lajmeve qí kishin, mbas rrënave e shpifjeve qí na bajshin, mëndojshin, se nuk i pergjegjë kurrkund Shqypnis të soçme. Në bota pergjithsisht na mbate fort mrapa. Si mund të dishroshin të thirreshin vllazen me në, me popullin më të lanuin e Europës? Kurse vendi kú jetojshin ishte i perparuem, i gjytetnuem, me tanë të mirat qí bjen gjytetnuimi? Por gjaku ujë s' báhët, ká thanë admiralí Saqellarin, arbresh Greqije, e prandej me gjithkëta zemra u ká hjekë gjithmonë per Shqypni, kanë punue per Shqypni, kanë ruejt gjuhen e të parëve të vet. Puna e tyne mund të thomi se është kënë më e meritueshme, pse ata nuk kanë pasë per qellim me bënë vedin mirë, por Shqypnin. Per ta Shqypni e shqyptarë nuk është kënë një, është kënë e dallueme.

Kundershtimi në zemer të tyne per një Shqypni ideale e Shqypnin reale mbas të marrunit pjesë nder kremtime, nuk ká per të kënë më. Ata kanë mujtë me pá Shqypnin në një rasë në të cillen i ká shprehë të gjitha realiximet e veta, kanë mujtë me pá në ket rasë se Shqypnija ká mundësi me u gjytetnue, se ká perparue, se don të perparojë per ditë e mëteper. Kanë me shkue me u diftue bashkëvendasve të vet, kolonive shqyptare, se shqypnija, jo veç se duhet dashtë, por edhe se është e dejë me u dashtë. Zëmra e tyne ka me kënë e njitun jo vetem me Shqypni por edhe me shqyptarë. Veprimi i tyne ká me kënë më i gjallë, pse më me shpresë.

Mos me kënë tjetër veç njëkëjo e mirë qí na ká rrjedhë prej kremtimit, mund të thomi se kremtimi i 25 vjetorit është kënë mjaft i vjefshem.

Perveç perfaqësuesave të kolonive shqyp-tare, per kremtim të 25 vjetorit kanë ardhë në Shqypni edhe perfaqësues shtetesh tjera. Perfaqësuesi i Italis është kënë ai qí ká pasë mërandësi, pse perfaqësuesi i aleates s' onë. Qeverija italjane per me diftue se mërr pjesë të gjallë në gëzimin t' onë, ká dashtë me dergue një minister si perfaqësues të sajín. Ministri i Financavet, Thaon de Revel, me prani të vet e me fjalë të veten ká diftue se Italia gëzohet per perparim të Shqypnis, se don e dishron qí Shqypnija të perparojë e se është gadi t' u ndimojnë shqyptarëve në ket udhë të vshtirëshme. E per me vertetue me fakte këto dishire e qellime të veta pat bujarin me na dhurue në ket rasë një shumë të randësishme, per godina më të nevojëshme të Prefekturës së Tiranës. Shqypnija i është fort mirenjoftës.

Zyra e shtypit ká vëre një kujdes të madh per të pritun të fletorarëvet qí kanë ardhë me shumicë, të derguem të jashtëzakonshem të disa fletoreve me shumë randësi. I ká pritë e i ká qitë më së miri, tue u bënë e tue u lanë një pershtypje të mirë per vend t'onë. Zyra e shtypit e ká diftue në ket rasë se e din e e kryen më së miri rangen e vet, e duhet dhanun lavd pse i a ká sbardhë faqen Shqypnis. Fletorarët duhet me i marrë fort me të mirë . . . Në kjoftë se një i hueji flet mirë per në, fjala e tij nuk ká jeh aq të hapët, së mund të kënë një fletorár. Nuk thohet kot se shtypi formon opinionin publik e se është i katerti pushtet. Madje në ndo 'i vend është edhe më i pari. Prandej per me pasë prej vedit opinionin publik, duhet me pasë miq fletorarë. Pa miq mos kjoftë as nieri, as kombë. Pse sikur nieri në shoqni të njerzve, per me mujtë me repue e me pasë fryt puna e tij, duhet të kënë një ëmen të mirë e një prestigj, njashtu edhe kombet duhet të kënë një ëmen të mirë per me mujtë me rrnue e me perparue. E së më i vogël të jën kombi, aq më të madhe e ká ket nevojë.

Po cka kanë pá miqt qí kanë ardhë në Shqypni me marrë pjesë në kremtim të 25 vjetorit? Kanë pá se parit diçka qí i ká prekë drejt per drejt. Organiximi i pritjes së tyne është kënë krejt i paqëshem, secilli është kënë gostitë e vendue si me pasë kënë ai i vetmi mik qí ká ardhë në Shqypni. Mikëpritja e shqyp-

tarit edhe në ket rasë është vertetue njashtu si e ká pasë gjithmonë namin e si i a ká lanë trashigim i pari.

Kanë pá kryegjytetin t' onë, një gjytet në ndertim qí qyshë tash parashifet se edhe pak vjet ká per të kenë një gjytet i bukur, modern, i dëjë per me pasë ëmnin kryegjytet.

Kanë pá mandej një ushtrí t' organixueme e të dishiplinueme m' s' miri qí, n' atë voglín t' onë per numer, nuk u a lán dalë kombeve moderne. E kush m' e pasë këta? Shqypnija, qí mbas thanjeve t' anmiqve t' onë, nuk mund t' organizohej veç në çeta cubash, të zott m' fort per plaçkë e per grabitje se per luftë. Një popull deri sá mos të kén lirin nuk mund t' organizojë një ushtrí. Sod e kemi lirin edhe në pak vjet kemi kriju e organizue ushtrín t' onë.

E sidomos kanë pá, miqt e ardhun, shte-

tin shqyptár, me ligjët e veta, me qeverí të veten e me Mbret të vet. Mbreti nuk sundon per mjes të fundalit, të begut sikúr nder popuj të mbetun mrapa, por drejt per drejt, në popull neper mjet organeve shtetnore qí u rrinë urdhnave të jeraikve. Kanë pá pra se është kriju e një shtet shqyptár në kuptimin e vertetë të fjalës, qí ká perparue nder këto 25 vjet e qí është kriju e në mëndyrë qí me mujtë me vijue në rrugë të perparimit qí ká nisë.

Këta kanë pá, me ket persbtypje janë largue prej nesh, kanë me shkue me e diftue e me e shkru e nder vende të veta, e bota sod m' teper se dje, ká per të na këqyrë me sy të mirë, ká me i marrë mrapa gjykimet e gabue me të m'parëshme e ká me pasë simpati per Shtetin Shqyptár.

Çfaqje theatrore në rasë të kremtimit të 25 vjetorit

Per me kremtue sá m' me fryt, tue argtue e pernjiheri tue i dhanë të n'zitun kulturës së hartit e tue edukue popullin, janë b' disa çfaqje theatrore në gjytetin t' onë qí kanë vjetë fort per me i dhanë Shkodres një hije të gjyteti të kulturue edhe në shprehje të gëzimit në rasë të kremtimit të 25 vjetorit.

* * *

Nuk është pa vend qí para se të h'jm me folë per këto çfaqje të diftojmë pak se çka është kritikë, ase si e mendojmë na kritikun theatruer e kritikun muzikuer. Kritikun theatruer, perveç qí duhet të kén një kulturë të pergjithshme, lypet të jen i pajisun edhe me një kulturë të posaçme mbi hart dramatik, t' u kén ndëjë mrapa shum çfaqjen theatrore nder vende të kulturue, t' i kén ndjekë me vemende e me zëll studjozi kritikë e reçensjonet e t' atyne qí i a kanë doren kësajë punë të vshtirëshme. Lypen njoftime të kthellta e eksperjencë theatrore.

E kúr, per m' teper, kritikë rrahë edhe

per mbi muzikë, atëherë vshtirësinat janë edhe m' të mëdhaja, mbasi nuk m'jafton të dihen vetem elementat e hartit muzikuer, por duhet me kenë i kthelluem në ket hart, me dijt harmoní, contrappanto, orkestracjon etj. etj. E të gjitha këto njoftime kishin me kén të pavjeshme po nuk e fali Zoti kritikun edhe me pak shije muzikore. I pajisun me këto cillsí nuk lypet të jen vetem ai qí ban kritikën e vepres të njaj auktorit të permendun, por çdo vepres edhe t' atyue veprave qí bijn poshtë e nuk kanë kurrfarë vleret. Mbasi per me gjetë pshin e bukurinave ashtu edhe pshin e të metave nuk mund të jen i atë me folë me njoftësi të njmëndt një qí asht profan.

E po atëherë? Mos me shkru e kurrja?

Atëherë, me shkru e po, por me u ulë një grmë m' poshtë e m' marrë veshen e reçensjonit ase të kronistit. Atëherë mund të shkru ejm.

Ka një ndryshim të madh ndermjet reçensjonit e të kritikut. Kritikun e mbi veprën qí flet, gjikimin e vet, edhe e provon let kalzon pshin tue analizue, tue kra-

hazue, tue e perforcue me njoftime të kthellta të rregulla të hartit, me histori e tjera, sa qi reçensori a kronisti pershkruen pershtypjen e gjikimin e ndigiusavet.

Cilli ka mâ randësi, kritiku a por reçensori e kronisti? Prej çka thame syfri është e dijtun se kritiku. Por me pasë per të pvetë se gjikimi i të cillit ká mâ randësi, a i kritikut a por ndigiusavet, pergjegja në ket rasë nuk kishte me kenë e vshtirëshme. Veprat teatrore gjithmonë janë kenë të gjikueme prej ndigiusave, prej popullit e gjikimi i popullit është kënë i pa apelueshem. Kur popullit nuk i është pelqye një veper, atëherë këjo ká rá poshtë e vlera e sajë është kënë fort e dyshimtë, kúr e ká pelqye, pelqimi i popullit është kenë si vulë vlere. Edhe me kënë se ndo 'i kritik i aftë e me randësi, por i interesuem e me qellime të dyta, asht mundue me e qitë poshtë, gjikimi i popullit vepres me vlerë i ká çilë rrugë. E është e natyrëshme. Populli shijon e gjikon. Gjikon me atë intujtë të holl qi, kúr është i lirshem e nuk është i influencuem, ráll se gabon.

* * *

Shkollat Fillore të vendit, të bashkueme kanë bâ një çfaqje me një program me copa të shkurta por të ndryshme. Së parit një komedi të vogel «Rrindoftë Flamuri», mandej një dram me subjekt kombtar punue prej arsimitarit Z. Teofik Gjyli, e nder mjet akteve e në marim kangë e valle të percjelluna me pjano prej Zshës Ida Melgushi. Të ká anda me i pá fëmijt kah deklamojnë, reçitojnë e sidomos kúr këcejnë e këndojnë. Publiku duertrokitë, knaqet, pá mendue ndoshta se ai msim u ka kushtue drejtuesave punë e mundë: punë e mundë . . . pá shperblim. Por shperblimin shpirtnuer e kanë, mbasi është një veper shumë e vjefshme, si per fëmi qi ushtrohen me reçitue e me këndue e edukohen me ndiesina të ualta e delikate, si edhe per publik qi xjerr fryt tue ka lue disá orë jo vetem argtuese por edhe edukuese.

* * *

Në salonin e Shoqnís «Vllaznija» është çfaqë dram i «Shqypnija e Lirë» ase «Andrra e

Pesqind Vjetave» punue prej Zot. André Skanjeti. Ky dram është çfaqë edhe në Tiranë e, na kanë thanë, me shumë sukses. Nuk është i pari dram qi ká punue Skanjeti: edhe per tjerë ká pasë një pelqim të meritueshem. Por ky i mrami «Shqypnija e lirë» na duket se ká kalue të maparëshmit per koncept e per gjallni sidomos t' aktit të dytë e të tretë. Skanjeti ká të prirun per ket ród harti e mendojmë se, po pat qindresë, ká me na dhanë drame tjera perherë mâ të bukra, per të cillat jemi aq mangut. Amatorët edhe kanë luejt mirë e kanë ndihmue me i dhanë dramit edhe mâ sukses. Drami është persritë.

* * *

Grupi Theatrues i Shoqnís «Rozafat» ká çfaqë dramin kombtar «Këthimi i Skanderbegut», në Kino Theater «Rozafat» qi është pelqye prej ndigiusavet. Ndermjet akteve Shoqnija ká ekzetue disá copa të sgiedhuna. Edhe ky dram është çfaqë edhe në Tiranë e me shumë sukses.

* * *

Nder tfaqje teatrore qi u bane në rasen e XXV vjetorit të pavarsís s' onë, është edhe ajo e melodramit kombtar «Te Kështjelli i Bardhë» punue prej Zef N. Palit e muzikue prej D. Zef Shestanit.

Edhe nder vjet të kalueme Drejtori i ri i Shkollës «Skanderbeg» u paraqit me xhansa te vet perpara publikut shkodoranë me punime të vogla e kore fmijshe qi lane një pershtypje mjaft të kândëshme nder ndigjues. Por këso here punimi kje krejt origjinal shië pjesen dramatike ashtu në pjesen muzikore, prandej meriton t'ja kushtojmë dy fjale në ket teperkandëshme qi perpiqet me i përkrahë me i bati te njoftun artistat t' onë të ri.

Melodrama është hartue meshtisht per fmi të vogël tue i u pershtate në mënyrë të bindshme psikologjia e pusibiliteteve fminore, e pershkruen nder tri aktet e veta të nisunit e të birve te Gjon Kastrjotit në mergim, jeten e ktyne fmijshe shqiptarë në pallat të Sulltanit e ushtimen e të këthyemit të fatosit kruetanë nder fmi të qytetit të Krues. Djalogët e fmijshe

ve të tanë jetë e shkathtësi, shprehjet poetike fort të bukura, sidomos në gojë të Zânave, shenat e ndryshme të gjalla e të shvillueme me një rend të logjikëshem, vjershat e punueme me shije, zgjojnë ndiesina të fjeshta e të njoma e kujtimin e atyne kohnave heroike nder reflektse të pamendueme të botës fminore, qi nuk gjëjmë të pershkrue me histori, por qi hartuesi i melodramit dijt me ngjallë e me na paraqitë me fantazi të vet njashtu si është gjasa se me të vertetë kanë ndodhë.

D. Zef Shestani mund të thomi se është e para herë qi i paraqitet publikut, me gjithë se disa këngë të tija këndohen nder qarqe të ndryshme të djelmnis shkodrane. Sukses i kje i plotë. Këngët e tija kanë një trajtë shqiptare, me melodit të thekëshme, plot ndiesi të shprehne me mjetet më të fjeshta e qi të prekun mu në zëmer. Gjithnji na kumbojnë në vesh kthesa e këngës së flamurit, kënga e Zânave «Udhambarë», me kor të permbrendëshem qi u pergjegjë, e kënga e fundit: «Moj e lumja Krueja e jonë». Por preferencat t'ona janë per këngët më të mallëngjyshme të «Hânës» e të vâjit të Zânës mbi vorret e Kastriotve të vogjel, në të cilat Shestani gjen shprehjet muzikore më t'âmbla e më të prekëshme.

Shkurt një tfaqje krejt e interesantshme Edhe aktorët e vogjel e këngtorët, qi kënduen disa kore të zgjedhuna tri e kater zânesh, dolën me faqe të bardhë; e keta do t'i detyrohet të gjithë mësuesave të Shkollës «Skanderbeg» të cilët bashkëpunuen me Drejtorin per me bā qi tfaqja të delte më së miri. Ai qi merret me këso punësh kupton mirëfilli se sāmund e q' duresë do të ketë kushtue!

Nji lavd të posaçem lypë qellimi bāmires i tfaqjes, mbassi të gjitha të hîmet u caktuen per nxânsa të vobekët të Shkollës.

Tue mbyllë kto pak rreshta urojmë qi komponisti i rî, tash qi e ka thye akullin, të vijojë me na falë këngë shqiptare qi të pajisin repertorin teper të vorfen të muzikës s'onë, sikur urojmë edhe Drejtorin e Shkollës «Skanderbeg» mos t'a lodhin mudi qi lypet per tfaqje kësodore, por të vazhdojë me mësues bashkëpunorë të tij në ket rrugë të nisun me sukses, pse theatri e muzika, të perdorun me qellime të shëndoshta, janë nder mjetet më t'aftat e edukimit e të lartsimit shpirtnuer të breznive të reja.

i. i.

Melodrami «Ruba e kuqe»,

Per ket melodram, punue prej D. Ndrë Zadejës e muzikue prej D. Mikel Koliqit, populli e ka dhanë gjikimin e vet. Nder të katertat herë qi asht çfaqë, saloni i Jezuitve asht këne mbushë me ndiguesat. I vetmi ankim asht këne pse gjindja do të rrîshin . . . teper shterngueshem. Shum kanë mbetë edhe pā e ndi per mbaresë të biljetave. Shum edhe prej atyne qi e kanë ndi një herë, kanë shkue me e ndi per së dytit. E të dyten herë, si na kanë dîtue, u asht pelqye edhe mā teper. Nji sukses në veshtrim të plote të fjalës.

Fjalimi qi mbajti auktori si parathanje e melodramit ka zgjue një enthuzjasem qi asht vshtirë me e pershkrue. Tash e tash i duhej auktorit me e ndalue per me pritë qi duertrokitjet t'a lëshin me vijue. E si e mbaroi, shungulloi sala prej duertrokitjeve qi s' dijsin me prā. Ket fjalim auktori, mbas kerkesës s' onë, pat mirsin me na dhanë, e na me gëzim po e botojmë nder faqe të para të këtij numri, qi t'a shijojnë edhe ata lexuesat qi nuk e kanë ndi.

Zadeja njef mirë zemren e popullit, din me i a prekë telat më delikate të zëmres së tij, interpreton më së miri, e vertë si hartist, ndiesinat qi i siellen neper parzem pa dijtë me i shprehë. Ai me hart të vet e terhjek, e shterngon t'a ndjekin me vemënde e e bân të derdhin lot. Janë lot shfrimit, lot permallimit, lot gëzimit.

Permbajtja e melodramit asht e fjeshtë. Auktori ka dashtë me e dā në kuadra, prandej nuk i ka dhanë një lidhje si kanë zakonisht punimet në ket llojë harti, me gershetim, me perfundim dramatik. Ka dashtë me bā më fort lirike. Ka shkue me perqokime, tue theksue per bukurit ndodhjet më në shëj: një sy thezë e fuqishme e historis s'one kombare, nder vjett e mrame të robnis e nder ato të parat të liris.

Si ka shkue auktori i melodramit tue perqokue në histori, njashtu tash po shkojmë edhe na tue perqokue fort shkurtas në melodram të tij në muzikë të Koliqit tue dîtue pershtypet qi më fort na kanë bā si poezija ashtu edhe muzika. Ndoshta më të bukrat rrîjn pā u theksue, por asht punë e vshtirë me e mbajtë në mënd nder të gjitha bukurit.

Fëmijt e zānet e fëmijve janë gjithmonë

mâ të kandëshme. Kúr dalin në shenin e dytë e rrethojnë Shpendin plak, ulë me ndejtë rranxë të trungut të vjeter e rá në mendim, këndojnë kangen e bukur me muzikë të permallshme e pernjiheri gazmore. Æsht një shenë qi permallon edhe gazmon.

Largó dhé, largó dhe!

*Erdh bylbyli prep nder ne,
po lyp çerdhe në fole.*

Në ket shenë asht edhe e pizodi i kumbo-
nës, një epizod i bukur në të cillin pershkrue-
hen mjeshttrisht koba e rrethanat e gjendja e
asajë kohë të keqe e të vshtirëshme.

Shena e tretë na paraqet kuvendin e krenë-
ve qi vendojnë me i dhanë fund robnís. Me
pikzime të shkurta, por të gjalla del në shesh
karakteri i fòrt i atyne burrave. Ankohen se
nuk asht mâ ajo burrní e vllazní qi motit, në
kohen e Kastriotit, ka pasë bâ namin. Spikatë
nder ta Sokoli, burrë katerqindsh ase si thomi
sod, me karakter, qi kurrjá s' e ká tutë, kurr-
já s' e ká joshë, gjithmonë i njajtë.

Çka flet goja ma qet zëmra;

s' m' shkeli thëmra

kurr n' saxhadet e Vezirit!

djal Ilirit,

mloje qiellen shtroje token,

kam vnue koken

mbi trupicën e njaj trungu,

Kah perkujtohen të këqijat e Shqypnís,
kah pershkruehen mjerimet e shqyptarëve, ai,
me atë zëmer të madhe të veten, nuk mund të
durohet mâ, e ep kushtimin per luftë.

Në shenë të pesët del kangatari me lahutë.
Një shenë karakteristike, krejt folkloristike, fort
e pershtatëshme me melodi malcoresh qi, naty-
risht, në pikëpamje të hartit nuk ka vlerë, por
qi aty ishte me vend. Kanga, shum e bukur,
fillon :

Janë do vjet qi n' arkë e kjajë një rube

është e kuqe, mor, si gjaku i trimit,

është e zezë si nata e jetimit

Han's e Hyllit kjo prá t' i xân vënd',

si ka kenë, o burra, ka me kenë.

N' akt të dytë në shenë të parë del Hasan
Rizaja. Æsht këjo një shenë e thekshme tragji-
ke. Auktori bân të spikasin me fuqi karakteri
i gjeneralit, hollësija e mendes e sunduesit po-
litik e sidomos deshmoni i detyrës në kontrast
me poshtersín e trathtarit.

Ndjek vallja shum e bukur e patetike e
zanave.

Hasan Rizá, i huej, i jonë

nder deshmor' t' shqipes, ty pergjithmonë,

Zana Shkodrane bija e Lirisë

e koha arit e Shqipenisë

Ty t' perkujtojnë!

Vjen mandej vaji i zanave, pamja e desh-
morëve, percejellun me muzikë herë t' ambel herë
të fuqishme, të pershtatshme me poezi qi së
bashku bajnë një unjism të hijshem me perftim
të kandëshem e të permallëshem.

Akti i dytë mbaron me fjalë të Sokolit,
të cillit i del në vegim Shqypja me dy germa:
Z. I. T'i pámen këto, i harron mjerimet e vuej-
tjet qi ká hjekë e gjithnji hjek e i çilet uzda-
ja per një t' ardhme të shkëlxyeshme.

Zhenit kur lejnë - fuqin e rrfejnë

fuqin e rrfejnë - t' njaj mëndes s' eper,

N' aktin e tretë, mbas një kangës t' ush-
tarit, me një melodí krejt karakteristike t' ush-
tarit të Shqypnís, vjen kori i bukur e tanë
gjallni të fëmijvet toskë, dialogu plot kuptim i
Sokolit me toskën, e paraqitja e ushtarit qi
per me krye detyren, ndrydhë në zemer të vet
çdo ndiesí, edhe atnore.

Së mramit Sokoli e Leka ushtár, át e bér,
merren ngrykë e Sokoli i thotë të birit tue i
a dorëzue flamurin, ruba e kuqe

Tesh qi baba te ka gjetë

nji ket Rub' qi djelt e tanë,

me gjak t' vet vulos' e kanë

amanet due me ta lânë

t' a kerkosha, o bér, m' at anë

Fjalë të forta, qi lshojnë mbi krahë të ri-
nís një pergjegjësi të madhe.

Këjo, shkurtas, permbledhja e melodramit.
Vepra Zadeja - Koliqi asht një nder aso ve-
prash qi lânë gjurmë të qmellte në repertor
hartistik t' onin, qi i apin hartit kombtár dra-
matik e muzikuer një shkas të fòrt perparimi,
e qi nuk harrohen Amatorët e kanë luejt e kë-
ndue mjaft mirë Shifet se edhe ata e kanë
shijue bukurin e vepres.

Tuj përfunduar, persrisim çka kemi thanë
edhe në një rasë tjetër, d. m. th. urojmë qi një
veper poetike tuj me vlerë, sikurse këjo e Za-
dëja, mos të mbesë e kufizuese vetem në rre-
tin e ngushtë të ndigjesave sado të shumtë
qi këto mand të jen, por t' i bâhet e njoftun
të gjith botës shqyptare tuj u shtypë në liber
s' bashkut me ata shum melodramat kombëtarë
tjerë të punuem prej Zadëjës, por të mbetun
deri sod mjerisht të pa-botuem.

Korrespondenca e "Cirkës,

Mbasi në numrin e kaluem prej ngushtsis së vëndit na mbetne jashtë shumë artikuj të rasës, edhe këta dy numra të bashkuem të Dhetorit i kushtohën kryekput krëmtimit të 25 vjetorit të pamvarsis.

Pr. Ge. - Shkoder - Muerme shenjim edhe filluem dergesen.

P. Prendi - U falem nderës per novelen qi e botueme. Ju derguem numrat e mrapa-mbetun mbetë pa u nisë per nji gabim t' administratës, per shka u lutemi të na falni.

Nd. D. e M. H. - Shkoder. Dy tingllimet per tash nuk kanë aktualitet, por kemi me mujtë me i botue kur të vijë pervjetori i rasës se pervajshme.

Gji. - Berat - Prej anekdotave do të botohet ndonji më i bukuri.

A. B. C. - I panjoftun. prandej s' mund t' a marrim para sÿsh.

El-le-i. - Gjithashtu do të thomi edhe per ju.

T. N. - Tiranë - Novela e dialogueme ká me gjetë vënd.

K. Sh. - Shkoder - Bashkëpunimi per fjaluer ká m' u botue mbasi të shqyrtohet. Gjithashtu disa prej anekdotave.

V. P. - Tiranë - Mâ parë nuk po dihet a është ëmen a pseudonim i pánjoftun. S' dytit artikulli lën shumë me dishrue. Prandej të presim e të shofim.

F. V. - Shkoder - Artikulli në vetvedi s' ishte i keq, por per botim nuk bâte.

Gj. C. Hot (?) Mund të kemi rasë m' e botue. Presim edhe tjerat qi na prëmtoni, të cillat na interesojnë.

Shkodrani - Artikujt e Zotnis s' Uej të cillët deri tash nuk mujtne me gjetë vënd, pse lända e ktyne dy numrave dyfish të fundit është marrë krejt me krëmtimin e 25-vjetorit do të botohen në numrin e ardhëshem.

A. B. A. - Shkoder - Do t' a botojmë.

P. F. - Vjenë - Artikulli i Juej, shkruar me qellim qi të delte para 28 Nandorit, nuk pat si të botohej.

D. A. S. - Bogë - U falem nderës per landen e shumë qi na keni dergue, e cilla rradhë mbas rradhet ká me gjetë vënd.

J. G. - Padova - Perkëthimin kujtimuer

të Horatit kemi m' e botue në numrin e ardhëshem. Njimend dishiri i Zotnis s' Uej ishte të botohet mbrënda dymÿvjetorit, por besojmë se, edhe pse të kalojnë 2000 vjet e 2 javë nuk prishet gjá.

Ze-ço. - U falem nderës shumë. Ka m' u botue me rradhë.

K. B. A. - Shkoder - Kallximet e amerikanit Edgar Poe janë gjá teper fantastike qi të mëndojmë se mûnd të gjejnë pelqim prej publikut t' onë.

T. - Edhe per Zotnin t' Uej s' po jemi të sigurtë se kah na vjen punimi «Shpirten qi ndijnë» e perveç ksajë po na duket edhe gjá shumë e . . . trishtueshme.

Laonik Megal Politi. - Artikujt e vlefshem edhe poezija e hijshme kanë m' u botue me rradhë sá mâ parë. U jemi shumë mirënjoftës per bashkpunimin t' Uej të vlerhtë e të pá-pritueshem.

L. M. - Tiranë - Na rá në dorë punimi i Zotnis s' Uej qi ka me u botue në ndonji nder numra t' ardhem. U falem nderës.

Bibliografi

Shkolla Kombëtare, Revistë pedagogjike, organ i Ministris s' Arsimit. Botonjës: «Luarasi» - Tiranë.

P. Gjergj Fishta O.F.M. Lahuta e Malcis, Shkoder, Shtypshkroja Françeskanë, Qmimi fr. ari 2.

Pagine della Dante, Numero unico per il XXV anniversario dell'indipendenza albanese.

Salih Vuçiterni. Pëllat t' alta heroizmi nga jeta e Mbretit dhe e Nanës Mbretneshe. - Tiranë, Shtypshkroja «Shkodra».

Mina Gramena. Nisaz' e Trashëgimit dhe novela e vlersha të tjera. Tiranë 1937.

(Per mungesë vendi recensjonet do të bashkojme me numra t' ardhshem).

Pronár: GJON UJKA

Drejtuer pergjegjës: CUK SIMONI

Shpija Lohuese «CIRKA»

Drejtuar «CIRKA» Shkoder

= SHTYPUN NË SHTYPSHKROJEN «ORA E SHKODRËS» - SHKODËR =

**BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)**

Korrespondencia e "Cirks."

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

L. Jari Kullak
Le L. Brok Valerdati